

Euskararen berreskurapenaren teoria soziolinguistikoa eta hizkuntzen teoria soziala

J.M. Sánchez Carrión "Txepetx"

"Eta esan zuen Maisuak: batek besteengandik ikasten badu, baina bere burutik pentsatu gabe, nahastu egingo da. Eta, alderantziz, bere burutik pentsatzen badu, baina besteengandik ikasi gabe, arriskuan egongo da".

(Konfuzio, lun yü, II. Liburua, 15)

I

Badago sufitar ipuin oso ezagun bat, haurren asmakizun-itxuran zabaldua. Eta bertan, halako bidaiari batek txalupari batengana jotzen du ibaiaren beste aldera otso bat, ardi bat eta azaburu bat pasa diezaizkiola erreguka. Txalupariak "merkantzia" horietako bat bakarra garraia dezake bidaia bakoitzeko, eta ibai-ertz batean zein bestean otsoa ardiarekin edota ardia azarekin batera inoiz ere ez uzteko moduan egin behar du, gainera.

Nola konponduko da txalupari burutsu eta erresponsible bat gisa horretako ataka baten aurrean? Irtenbide bat besterik ez dauka, eta *hori bidaia bat gehiago egitean datza*. Lehen bidaian ardia pasako du, otsoa azarekin utziz. Bigarrenean aza pasako du, *baina berarekin ekarriko du ardia*: otsoa kargatzen du, beste ertzean azarekin utziz. Eta hirugarren eta azkenekoz, ardia garraiatzera itzultzen da.

Maiz pentsatu eta gogoratu dut kontu hau, zeren, hizkuntzei buruzko diskurtso berria pentsamendu kolektiboaren beste ertzera pasatzeaz amaituko zatekeen azken bidaiatzat neukanari amaiera emanda gero, oraindik ere beste bidaia baten nahitaezkotasuna sentitu bait dut.

Laburpen hau txalupariaren azken bidaia da eta bidaia honetatik aurrera ez dagokio berari erantzukizuna, baizik eta beste ertzean berarengatik eta osorik, hark bidaiariarengandik hartu zituen bezala, zentzu berri baten otsoa, ardia eta aza hartzea espero duten haiei.

II

Kulunka eta bilintzi-balantzaz inguraturik abiatzen garen bidaia da, ordea. Asaldatzen gaituen lehen susmoa, itxuraz buelo handikoa izanik ere, errealitatean eskema bat besterik ez den teoria baten eskematizazioa bera da: sintesi konprimatu bat alegia, non gaien eta ikuspegien heterogenotasunak, horiek denak aglutinatzen dituen enbor zentral baten erreferentzian lortzen bait du bere koherentzia globala. Badago arrisku bat, batere mespretxatu behar ez dena, eta da: halako sinplifikaziotzar batek zentzuzko ideia batzuk tzarkeriatzat pasaraz ditzakeela. Jadanik Kant-ek hitz egiten du horretaz bere *Metodoaren Doktrina Transzendentala* obran eta bere hitzak bete-betean datoz hemen harira:

"Terrason abadeak —idatzi zuen— esaten du, liburu bat bere orrialdeen kopuruarengatik ez baina ulertzeko behar den denborarengatik neurtzen baldin bada, baieztza litekeela liburu batzuk laburragoak izango lirakeela, ez balira hain laburrak izango. Baina, beste aldetik, gure intentzioak, berez zabala izanik ere printzipio batekin erlazionatua dagoen ezagutza espekulatibozko osotasun baten ulergarritasunerantz jotzen duenean, esan genezake arrazoi berberarekin: obra batzuk askoz ere argiagoak izango lirakeela ez baldin balira hain argiak izateko ustetan ibili izan. Zeren eta puntu jakin batzuetan argiago ikusteko laguntzen duten baliabideek, mulztoa bera behaztopatu egiten duten arren, ez bait diote irakurleari

ikusmira panoramiko bat behar bezain agudo lortzen, eta beren kolore biziekien estali eta ezagutezinezko bihurtzen dute sistemaren giltzadura eta egitura, nahiz eta, hain zuzen ere, bera izan garrantzizkoena bere batasun eta sendotasunari buruz kritizirik emateko orduan”.

Dilema faltsuei alergia bait diet, horietako tipikoenak hartua nagoela iruditzen zait: Zer da gutxiago txarra, laburpen hau ondo egitea ala gaizki egitea? Sintesi hau ondo ateratzen bada, Euskararentzako dinamika berri honetan garrantzi erabakiorra duten hiztunak desenkusa litzake, agian, ur hau haren islada besterik ezin izan litekeen iturrira joan beharretik. Sintesia txarra irteten bada, ordea, itzal diezaieke haientzat on eta beharrezko ikusten dugun teoria batera jotzeko estimulua. Nolanahi ere, espazio estu-estu baten barnean elkar korapilatuta dauden ideien unibertso bat moldatzeko autoreak egin behar duen hautespen gutxi-asko arbitrarioak inposa diezaieke irakurleei laburpenaren dibulgazio-asmoetatik urrun dagoen balorazio-, lehentasun- eta garrantzi-konnotazio bat.

Eta hori gutxi bailitza, geure zalantzak ditugu zein ikuspegitik heldu erabakitzeke orduan. Nola laburpena oraindik obra nagusirako irispiderik izan ez dutenentzat pentsatua dagoen, hobe ote bere egiantzekotasuna justifika dezakeen planteamendu eruditua bat, lana oinarritzen duen argi egiteko esfortzu ikaragarriari traizio eginez? Ala, aitzitik, esfortzu hori azken ondorioetaraino eramatea galdatu behar diegu geure buruoi, jakinaren gainean jarritz bere xede bezala pentsamenduari hesiak ipini ez baina hegoak ematean datzan bulkada teoriko bat *facile recordazione*-ko eskema gutxi batzuetan hola-hola emateko dagoen arriskuaz? Ez ote litzateke historia *bere barnetik* kontatzeko aukera izango, teoria nola bere atzera- eta aurrera-pausoekin, bere “cul-de-sac”ekin eta aurkikuntza ustegabeko edo ondo asko bilatuekin pixkana-pixkana forjatuz joan zen esplikatzeko? Baina zer interes gorde lezake horrelako planteamendu batek teoria ezagutzen ez duenarentzat? Desaprobetxa ote dezakegu, ordea, garrantzia duten arren, tesiaren geroko irakurketan honek planteatzen dituen ideia eta iradokizunen uholdeak estalita gera litezkeen ikuspegi batzuk gehiago azpimarratzeko enfoke berri bat aukeratzeko parada?

Baina aski da. Badakit jakin teoria hau, eta beste edozein, osatu gabe geratzen dela, harik eta ulertu eta aplikazioan jarriko duten adimenak aurkitu arte. Eta ondotxo dakit ere beharrezkoa dela, beste ezer baino gehiago berreskuratuak izatera destinatuak dau-

den ideia batzuk, Euskaratik bertatik ulertzen ikastea. Mugatasun haren eta osagarritasun honen kontzientzia da, hemendik aurrera besteei elkartasunean dagokien lanbide bateko azken pausoa bakarrik ematera animatzen nauena.

III

Zertan da berria teoria hau eta zertan bereizten da hizkuntzari buruz dauden beste hainbat eta hainbat teoriatatik? Honetantxe bakarrik: *esperientziaren esplikazio autofuntsatu bat izatean*. Nire hiztun-esperientzia konkretuarena; euskal komunitate linguistikoren esperientziarena. Eta gizakiak hizkuntzari buruz duen esperientziarena.

Baina hori ulertzeko, giza esperientzia oro har zertan datzan ulertu behar da aldez aurretik. Eta hau, nonahi eta beti, hiru elementuren aldibereko konbinazioan datza: subjektu baten (gizaki konkretua), objektu baten (ideia eta gertakariak) eta jomuga baten (bere askatasunaren eta zorionaren bilaketa) konbinazioan.

Zera idatzi du Gary Zukav-ek fisika kuantikoak errealtateari buruz ematen duen pertzepzio berriaren kariaz:

"Fisika berriak diosku, behatzaile batek ezin duela behatu ikusten duena aldatu gabe. Behatzailea eta behatua elkarrekin erlazionatuak daude zentzu benetako eta funtsezko batean. Bata bestearen arteko erlazio honen izaera doi-doia ez dago argi, baina gero eta frogamultzo handiagoa dago *hemen barnean* eta *han kanpoan* terminoen arteko bereizketa irudipen hutsa dela".

"Mundu fisikorako irispidea esperientziaren bidez erdiesten da. Esperientzia guztien izendatzaile komuna, horiek egiten dituen *Ni*-a da. Hitz batean esateko, esperimintatzen duguna ez da kanpoko esperientzia, *gure harekiko elkarrekintza* baizik. Funtsezko osagarritasun-hipotesi bat dugu hau".

Eta aurrerago:

"Argia gu gabe (edo beraren gain ihardun dezakeen beste edozer gabe) ez da ematen. Konklusio hau, ordea, historiaren erdia baino ez da. Eta beste erdia, itxura beretsuan, da, gu argirik gabe (edo iharduteko beste edozer gabe) *ez garela existitzen*".

Baina errealtate fisikoaren arloan argi egoten oraindik orain hasi den hau, ilun dago oraindik ezin iragazizko moduan errealtate linguistikoaren arloan. Teoria filologikoez sistema banandu be-

zala aztertzen dute hizkuntza, hau da, denboran eta espazioan gauzatzen duten gizakiengandik existentzia independente bat balu bezala. Giza zientziek, beren aldetik, hala nola historiak, antropologiak eta soziologiak, hots, gizabanakoa eta giza kolektiboak gertakarien subjektu bezala ikusten dituztenek, ahaztu egiten dute honek identitate sozial bat lortzen duela eta esperientzia pertsonal bat lotzen duela hizkuntzaren bitartez. Eta ezin uler litekeela, beraz, errealitatearekiko bere elkarrekintza, baldin eta ez bada ulertzen hizkuntza gauzatzen deneko organismo erreal eta natural horiei—*hizkuntz komunitateei*— atxekita.

Batzuk eta besteak, azken batean, J.B. Genta-k "jomugaren orrorea" deitzera eman duenak menperatuak ageri dira. Baina berak idazten duen bezala:

"Gizonaren berezko izaeraren proportzioko ikerketa bat ezin oinarri daiteke jomugaren eskusioan, ezin utz dezake alde batera askatasunaren eta balorearen erreferentzia".

Teoria horrek, hizkuntz komunitate desberdinen bitartez "elkarreraginak" bezala ikusten ditu hiztunak eta hizkuntza. Eta beren jomugaren errekonozimenduaren bidez osatzen ditu. Bere lekuan idatzi dugun bezala:

"Hizkuntza baten helburua da bere burua gerizatzea. Pentsamendua, esperientzia eta giza ekintza kanalizatzeko hizkuntza objektiboki baliozko baten helburua —Euskararen kasuan bezala—, bere potentzialtasun intrintsekoak garatuko dituen hiztun-talde egituratu baten (hizkuntz komunitate baten) bidez gauzatzea da. Hizkuntz komunitatearen helburua, berriz, bere baitan ugaltzea, autorreproduzitzea. Eta hizkuntz komunitate bateko hiztunen helburua, azkenik, beren arbasoen bulkada eta proiektu nazional kolektiboa ordezkatzearagatik eurak berak izan erazten dien hizkuntzaren bidez *izan* izatea".

Hizkuntzaren izateko gogoia horren hiztunak horren bitartez izateko ahalmenarekin osatzea: horra hor zentzua berriro konpontzeko bidea ematen duen gakoetako bat.

Hizkuntz komunitatea, horrela, elementu *integratzailea* gertatzen da. Bere hiztunen *helburua* da, Hizkuntzaren bitartez *izan* izateko bidea ematen dielako. Eta hizkuntzaren *helburua* da, bera delako hizkuntza bati bata bestearen ondorengo historialdi bakoitzean bere burua gerizatze bidea ematen diona. Eta *helburu* da berarekiko ere, zeren eta bere jomuga bere baitan ugaltzea bait da, jomuga hori elementu subjektiboa (biztanleak) elementu objektiboarekin (hizkuntzarekin) konektatzean lortzen du eta.

Hizkuntzaren teoria filologikoek, berori gauzaten duten hiztunen eta gizarte-taldeegandik bananduz kontsideratzen dute hizkuntza. Hizkuntzaren teoria *dimentsiobakarrak* dira.

Teoria psikolinguistikoak edo "soziolinguistikoak", beren aldetik, iristen dira batzuetan hizkuntza hiztunarekin (psikolinguistika) edo hiztuna gizarte-taldeekin erlazionatzera. Baina beren oharrek sarri askotan bata bestearen arteko loturarik gabeak dira, beren ikuspegiak *linealtasunetik* kanpora aurrera egiten uzten ez dielako. Teoria *bidimentsionalak* dira.

Hizkuntzaren teoria sozial hau, ordea, *dimentsioanitza da*. Bere aurkikuntzek berehalaxe dituzte inplikazioak eta esplikazioak hiru maila teilakatu eta korrelatibotan: hiztunarengan, hizkuntz komunitatean eta hizkuntzan. Horiek elkarlotzen dituen beste maila batean ere edukitzeaz aparte: beren plano bezala Giza Hizkuntza duten ikasketen teoriaren beraren mailan, alegia. Egitura horixe da maila eta harreman teilakatu eta aldakorretan produkzio-eta kreazio-zentzu baten eramaile izateko bidea ematen diona. Eta egitura hori bera da, bera ere dimentsioanitza deneko esperientzia baten esplikazio autofuntsatu bihurtzen duena.

IV

Perspektiba integratzaile hori lortzeko, ikaskuntzen teoriatik abiatu behar da, zeren eta hau baita hizkuntza baten jabetze edo ikaskuntzako baldintza subjektiboak hizkuntza baten funtzionamenduko baldintza objektiboekin aglutinatzeko ongien kokatua dagoena, horrela bide batez hizkuntz komunitateen izaera formulatu eta ulertzeko eta berorien existentzia esplikatzeko bidea emanaz.

Baina ikaskuntzen teorian, nahiz eta milaka lan espezializatu eta ikerketa teoriko eta aplikatu arrunt dauden, harrituta geratzen da bat *lapsus* gogorrekin, begien bistako kontraesanekin eta, bereziki eta batez ere, zentzurik gabeko konplexutasunezko katramila batekin aurkitzean.

Baina P.D. Outspensky matematikariak idatzia zuen jadanik duela mende-erdia baino gehiago: "Edozein eraikuntza teorikoren gehiegizko konplexutasuna, hasieratik bertatik omititu edo ekibokazioz hartutako zerbaiten emaitza da beti".

Zein dira, baina, teoria psikolinguistikoen omisioak eta irristadak?

— Zehaztasun- eta koherentzi falta hizkuntzaren ikaskuntzan esku hartzen duten elementuen kopuruari eta izaera doi-doiari buruz.

— Ez dituzte argi ezartzen hizkuntza bat adin helduan ikas-tearen eta hizkuntzaz berez jabetzearen arteko diferentziak eta antzak.

— Ez dute uzten esplikatzeko kasu batean edo bestean hizkuntzaren ikaskuntza partzial, ezaski edo akastuna eragiten duten azken kausak edota, korrelatiboki, ikaskuntzaren burutzapenerako bidea ematen dutenak.

— Ondorioz, prozesua hasierako faseetan edo osatugabetan esplikatzera mugatuak aurkitzen dira, *garrantzirik handiena duena esplikatu gabe utziz*: alegia zertan datzan, hizkuntz ikaskuntzaren ikuspuntutik, kulturizazio-prozesua hizkuntza batean edota jatorrizkotze-prozesua hizkuntza horretan bertan.

Horregatik, hizkuntz esperientziaren teoria autofuntsatu bategen, honako puntu hauetatik abiatu beharko du ikaskuntzen arloan:

— Ikaskuntzan esku hartzen duten elementuen kopuruaren eta izaera doiaren esplikazio batetik.

— Lehen mailako ikaskuntzaren edo goiztiarraren eta bigarren mailako edo helduaren arteko antzak eta diferentziak ezartzetik.

— Hizkuntzaz jabetze/ikaste prozesua bideragarri egiten duten edo geldierazten duten baldintzen esplikazio batetik.

— Ikaskuntza bakoitzaren hasierako faseena ezezik, kontsekuenteki bere burutzapenaren esplikazio bat ere ematetik. Hau da, jatorrizkoa bere hizkuntzaren maila formal eta kultuak menperatzerara iristeko bidea ematen dion prozesuaren, edota ez-jatorrizkoa hizkuntza egoera informaletan jario eta berezkotasunez erabiltzerara iristen delakoaren, esplikazioa ematetik.

Aurkezten dugun teoriak lau premisa edo betebeharrak horiei ematen die erantzuna. Eta emaitza, simple-simple azal daitekeen teoria bat da. Baina sinpletasun hori ez da erredukzionismo sinplista baten fruitu, gauzak beren lekuan ipintzearen emaitza bai-

zik, eta teoriak, *de facto*, konplikazio-maila graduatuetarako bidea ematen du prozesuko zertzeladetan barneratu eta sakondu nahi den heinean: *baina konplikazio hau soilik elementu sinpleen bata bestearen ondorengo konbinazioaren emaitza da*, eta ez "ber-ezagutza" eragotziz hiztunen intuizioa arrazoizko esplikaziotik trenkatu, banandu eta bereizi egiten duen katramila bat.

V

Goazen orain aipatu lau premisa horietako bakoitza labur-labur garatzera:

1. Hizkuntzen ikaskuntzaren benetako teoria batek ikaskuntzan esku hartzen duten elementuen kopuruaren eta izaera doiaren kontu eman behar du.

Ikaskuntzan esku hartzen duten elementuak *hiru* dira: motibazioa, ezagutza eta erabilera. Motibazioa, hizkuntza bat ikastera edo hizkuntza horretan irautera eragiten duten arrazoiak, desirak edo interesak dira. Ezagutza, bere funtzionamendua atzemateko ahalmena eta prozesua da. Eta erabilera, berriz, komunitateak historiako une jakin batean dituen hizkuntz funtzioetako edozeinetan erabiltzeko iharduera efektiboa.

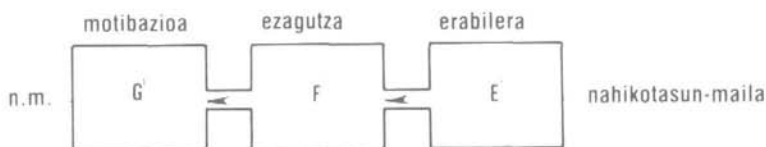
Faktore horietako bakoitza izan daiteke berezkoa (naturala) edo erreflexua (induzitua). Berezkoa/induzitua hitzek zentzu oso zehatza dute eta ikaskuntza bataren ala bestearen presentzia baldintzatu eta determinatzen duten aspektuetako bat dira. Berezko ikaskuntzan gizartea edo ingurunea da eragile gertatzen dena, indibiduoak, ingurune horren aurrean erreakzionatu eta berorretara moldatzearen ondorio diren hizkuntz erabilera, ezagutza eta motibazioa hartzen dituelarik. Ikaskuntza erreflexuan, aldiz, indibiduo bera da eragile: bere baitatik abiatuz gizartean proiektatzen dituen motibazio bat erdietsi behar du, ezagutza bat lortu eta erabilera bat irabazi.

2. Lehen mailako ikaskuntzaren eta bigarrenkoaren arteko antzak eta diferentziak.

Ikaskuntzak bi motatakoak dira: lehen mailakoa edo naturala, *basiera batean* ume edo haurrarengan iharduten duena. Eta bigarren mailako edo maila kulturalera ikaskuntza, *basiera batean* nebarearen edo helduarengan iharduten duena.

Bi ikaskuntzok oinarrizko hiru faktore berberei esku har erazten diete, baina era desberdinean, hots, norabide desberdinetatik.

Lehen mailako ikaskuntza edo berezkoa, erabileratik motibazioa doana da (cf. 1. diagrama). Bigarren mailako ikaskuntza edo kulturala, berriz, motibaziotik erabilerara doana da (cf. 2. diagrama).



1. diagrama: *Lehen mailako jabetzea (A ibilbidea)*



2. diagrama: *Bigarren mailako ikaskuntza (B ibilbidea)*

Lehen mailako ikaskuntza gizarteratzeko prozesu bat da: gizarte-identitate gainjarriak (familiarra, profesionala, lokala, etab.) emanez doazen hizkuntz espazio gero eta zabalagoetan sartzen du subjektua. Bigarren mailako ikaskuntza indibiduazioko prozesu bat da eta horren bitartez subjektuak espazioak zabaltzen dizkio hizkuntzari: kasu batean hizkuntzak beregan ez zituen erabilerak ematen dizkio —beste hizkuntza batek okupatuak zeuden—, bestetan, indibiduo hori gabe hizkuntzak gauzatuko ez lituzkeen ahalbide konkrituak.

3. Ikaskuntzaren aurrerapena ahalbidetzen duen baldintza: nahikotasun-maila.

Ikaskuntza horietako edozeinetan, konpartimentu batetik besterako pasua (motibaziotik ezagutzarakoa; ezagutzatik erabilerara

rakoa; edota erabileratik ezagutzarakoa; ezagutzatik motibazioa-koa) eman ahal izateko, *aurreko konpartimentuak halako maila batera iritsi behar du*. Ikaskuntzaren aurrerapena bideratzeko beharrezko maila horri, *nahikotasun-maila* deitzen diogu.

Zer suposatzen duen horrek? Suposatzen du, haur batek ez baldin badu dagokion hizkuntzaren benetako erabilera-maila jakin bat lortzen, ez dela iristen hizkuntza horren behar hainbateko egokitasun-maila fonetiko, lexiko eta gramatikal baten jabe izatera, hau da, sistemaren ezagutzara. Eta, korrelatiboki, bere adin eta bere eskolatz-mailako batezbesteko hitzunaren mailarekin pareka daitekeen halako hizkuntz egokitasuneko maila bat ezin baldin badu lortu, zaila dela bere motibazio-konpartimentua nahikotasun-mailaraino betetzea. Beste hitzetan esateko: ez da iristen sarrera-hizkuntzarekiko behar hainbateko motibazioa edukitzera —zein ere den hizkuntza hori—, eta horregatik “motibazio-hutsune” bat ematen da bere baitan, beste hizkuntza batekin bete daitekeena, horrela ordezkapen-prozesu bati ekinez. Behar hainbateko mailaraino menperatu ez den hizkuntza familiako hizkuntza baldin bada, famili hizkuntzarekiko motibazio negatiboa gehi dakioke beste hizkuntzarekiko (jeneralean inguruneke hizkuntzarekiko) motibazio positiboari, luzarora soil-soilik inguruneke hizkuntzaren erabilera eraginez, zeinak ingurune-presiorik handiena egiten dion hizkuntzako elebkar sutsu bihurtzen bait du elebidun goiztiarra.

Gisa beretsuan, helduaren (edo nerabearen) motibazio bereganatu edo razionalak, behar hainbateko barneratze-maila lortu behar du, auzi den hizkuntzaranzko ikasteko bulkada bezala kanaliza dadin. Eta hizkuntzaren egitura eta sistemaren kaptazioak, bere aldetik, behar hainbateko barneratze-mailara iritsi behar du, hizkuntzaren benetako erabilera garatu ahal izan dezan. Hizkuntzaren erabileran behar hainbateko minimo hori erdietsi ezean, ez da lortzen produkzioa erraztu eta ikaskuntzarako estimulari eutsiko dion oinarrizko baliabideen automatizazioa; eta horrek “erabilera-hutsune” bat sortzen du, eta hutsune honen ondoriozko hizkuntz produktzioa ankilosamendu edo hausturak, hizkuntzari hasierako motibazioa erretiratzerara eraman dezaketen nahasmendua eta konfidantza-galera sortzen ditu ikastunarengan.

4.-Ikaskuntzen arteko erlazioa.

Aurreko hiru puntuak garrantzitsuak izanik ere, hizkuntz esperimentziaren esplikazio autofuntsatu bat berrosatzeko bidea ema-

ten digun aurkikuntzarik funtsezkoena hauxe da hain zuzen: bi *ikaskuntzak osagarriak direlako konstatazioa*. Esan nahi bait da, halako adin batetik edo motibazio-puntu batetik aurrera hizkuntzak berak jarraitzen duela bigarren mailan ikasiz. Eta halako erabilera-maila batetik aurrera bigarren hizkuntza berez ikasiz jarraitzen dela.

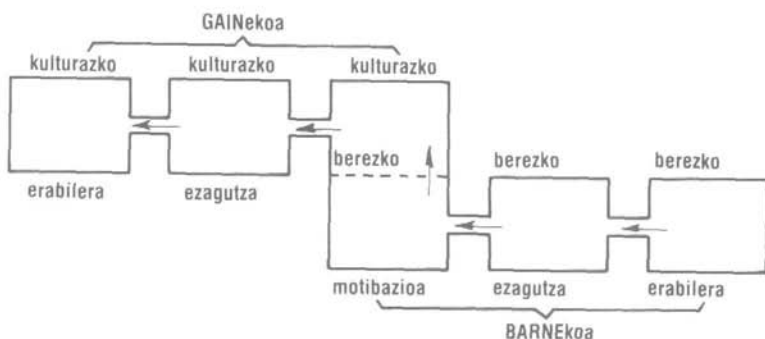
Eta lau aspektu horien baturak honako konklusio hauek ematen ditu:

1.K. *Lau ikaskuntz bide*

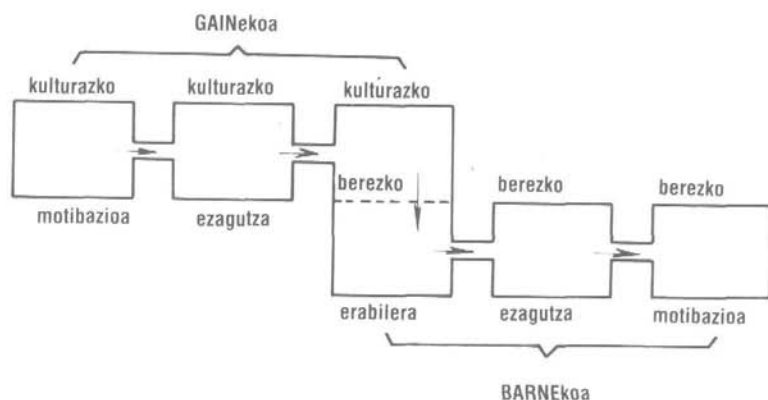
Hizkuntzaren ikaskuntza, erabileratik motibazioa doan lehen ibilbide batez (A) eta motibaziotik erabilerara doan bigarren ibilbide batez (B) osatzen da.

Ibilbide bakoitzak *osatu gabeko* hizkuntz ikaskuntza bat suposatzen du, ordea: berezko lorpena, lehen kasuan; ikaskuntza kulturala, bigarrenean.

Bi ibilbide horien baturak zirkuitu bat egiten du. Eta zirkuituak hizkuntz ikaskuntza *osoa* suposatzen. Hizkuntz ikaskuntza bat osa daiteke lehen ibilbidetik (AB ibilbidetik) abiatuz (cf. 3. diagrama) edo bigarren ibilbidetik (BA ibilbidetik) abiatuz (cf. 4. diagrama), hasierako ibilbideari ibilbide osagarria gehitzean oinarrituz.



3. diagrama: AB zirkuituaren diagrama zabaldua



4. diagrama: BA zirkuituaren diagrama zabaldua

2.K. Hizkuntz garapen osoaren izaera indibiduala

Hiztun batek hizkuntza jakin batean hizkuntz garapen osoa lortzen du, berezko ikaskuntzaren ondorio den hasierako berezko erabileratik hasita, hizkuntza horretan kontzientzia linguistiko batietik abiatuz garatu diren erabilera kulturalak adieraztera eta kanalizaztera iristen denean.

Lortzen du hizkuntz garapen osoa, baita, hizkuntzaren ikaskuntzara bultzatzen duen motibazio kultural baten eraginez hizkuntza ikasten nerabezaroan edo helduaroan hasi ondoren, ikasitako hizkuntzaren balorazio intrintseko batera iristen denean, zeina hizkuntz erabilerako barne-espazioetan hizkuntza hori egoki eta efektiboki erabiltzearen ondorio bezala garatzen bait da.

Lehen hiztun-motari *jatorrizko kultua* edo *kulturizatua* deitzen diogu. Eta bigarrenari, berriz, *heldu jatorrizkotua* esaten. Hiztun osoen multzoa jatorrizko kultuen eta bere heldu jatorrizkotuen baturak eratua dago.

Hiztun osoek hizkuntzaren *espazio sinbolikoa* osatzen dute. Hau hizkuntz komunitate baten nukleoa edo bihotza gertatzen da, eta honen "osasuna"ren pentzudan dago hizkuntzaren bizitasun orokorra historiako une jakin batean.

Bi ikaskuntzak, prozesu osagarri

Hizkuntz ikaskuntzak, alderantzizko ibilbideak ezezik, osagarriak ere badira. Eta ikaskuntzen osagarritasun hori bi erlazio-motatan agertzen da batipat.

1) Lehen erlazio-mota proportzio bat da: hizkuntz orekaren proportzioa. Eta horren arabera, hizkuntza baten izateko baldintzek egoera orekatu bat erakusten dute, hizkuntzak bere hiztunengandik, arrazoizko motibazioarekin batera, berezko motibazio bat hartzen ducnean; berezko ezagutza batekin batera, ezagutza erreflexu bat alegia. Eta funtzio informal edo berezko batzuk, funtzio formal edo kultural batzuekin batera. Horiek guztiak, nahikotasun-maila batera iritsiz eta modu zehatz batean artikulatuz.

2) Beste erlazioa (erlazio dinamikoa) honetan datza: ibilbideetako bakoitza azken puntu bateraino iritsi ondoren (erloju baten kontrapisuen antzera), une batean geratu egiten da, buelta eman eta kontrako norabidean zirkulatzen hasten delako gertakarian. Alegia, ikaskuntza bakoitzaren azken puntua hurrengo ikaskuntzaren abiapuntua da, horrela zirkuitu bat eratzeke batak bestea osatuz eta, beraz, osagarri gertatuz.

3.K. Bi hizkuntz ezagutzak

Hizkuntza bateko hiztun osoa izateko baldintza, hizkuntza horren berezko ezagutza eta ezagutza kultural edo erreflexua izatean gauzatzen da. Azaldutako eredu teorikoak bide ematen digu ulertzeko:

a) Hizkuntza bat bigarren mailako ikaskuntzatik ikasten denean, ezagutza intrintsekora (eta horrekin hizkuntz automatismo-ra) iristen dela, bere erabileraren gehikuntza efektibo batean oinarrituz soilik. Gehikuntza horrek hizkuntzaren barneratzea eragingo du, eta, horren ondorioz, puntu batetik aurrera pentsamenduari hizkuntza horretan bere kasa jariatzeke bidea eman behar dio.

b) Hizkuntza bat berezko ikaskuntzatik ikasten denean, ezagutza estrintsekora (edo kulturalera) iristen dela, motibazio-gehikuntza bat gertatzen baldin bada soilik; horrela, motibazio hau ez datza berezko motibazioan bakarrik, baita behar hainbateko intentsitateko hizkuntz kontzientzia batean ere, hizkuntzari berari hizkuntza horretan trebatu eta garatzeko geroagoko lana justifikatzen dion kultur balio espezifiko bat esleitzuz.

c) Ezagutzak nola zirkuituaren barneko konpartimentu zentrala okupatzen duen, hizkuntza baten ezagutza osoa hizkuntz automatismoan nahiz intelektzio razionalean inolako atzerapenik gabe mantendu ahal izateko, ezagutzak hizkuntz erabilera oso batek eta hizkuntz kontzientzia intentsu eta egonkor batek sostengatua egon behar duela aldi berean.

VI

Inplikazioak

Ikaskuntzen teoriak hornitutako konexioek indibiduo mailako, gizarte mailako eta hizkuntzen mailako inplikazioak sortzen dituzte.

Indibiduo mailan, hizkuntz tipoen tipologia zehatz bat ezartzeko bidea ematen dute. Gizarte mailan, hizkuntz komunitate baten izaera, egitura eta funtzioa ulertzeko bidea ematen dute. Eta hizkuntzen mailan, berriz, hizkuntzek bizi ohi dituzten oinarritzko egoera-tipoak ulertzeko bidea ematen. Labur-labur garatuko ditugu.

VII

Hizkuntz tipoak

Orain arte ezarritako hizkuntz tipologia guztiak edo ezosoak dira edo ez-egokiak dira. Zeren eta ikaskuntzen prozesuaren ulerpen zuzen batetik bakarrik iritsi baitaiteke hizkuntz tipoen tipologia *argi* eta *doi-doi* batera.

Izan ere, pentsatzen badugu A dela hizkuntza baten berezko ikaskuntza eta B ikaskuntza kulturala, eta kontu egiten horietako bat beharrezkoa dugula bestea soilik nahibadakoa den bitartean, eta kontutan hartzen badugu bi hizkuntza eta bi bakarrik daudela konkurrentzian lurralde jakin baten barnean, hamabi konbinazio matematiko ateratzen zaizkigu, horietako bakoitzak hizkuntz portaera diferentziatu bat ordezkatzeko duela. Hizkuntz tipoak ez dira, beraz, "ezin konta ahalakoak". Konkurrentzian dauden bi hizkuntzei dagokienez hamabi dira, baina horien artean gerta daitezke —beren izaera dinamikoarengatik, hain zuzen— oso transakzio ugari.

Hamabi tipo horiek azter daitezke bai ikuspuntu kuantitatibotik bai kualitatibotik.

Kopuruaren ikuspuntutik begiratuta, azpisail hauen barnean taldekatzen dira tipoak:

- 1- Eleurrekoak: Ez dute oraindik inolako ikaskuntz ibilbiderik ezein hizkuntzatan (\emptyset/\emptyset).
- 2- Elebakarrak: Beren ikaskuntz ibilbideak edo zirkuituak hizkuntza bat bakarri besarkatzen du (A/\emptyset ; AB/\emptyset).
- 3- Erdielebidunak: Bi ikaskuntz ibilbide dituzte, baina horietako bakoitza hizkuntza desberdinean, eta beraz ikaskuntza horietako ezeinetan osatu gabe.
- 4- Elebidunak: Ikaskuntz zirkuitu oso bat dute hizkuntza batean eta ibilbide bat (berezkoa zein kulturala) bestean.
- 5- Anbieledunak: Bi ikaskuntz zirkuitu oso dituzte, hau da, ikaskuntza osoa bi hizkuntzetan.

Ikuspuntu *kualitatibotik* begiratuta, ordea, beren hizkuntz egoerak lurralde-hizkuntzaren (H_1 , formulan beti ezkerrean doan hizkuntzaren) beharrekin zein erlazio gordetzen duen adierazten duen beste taldekapen bat galdatzen dute hizkuntz tipoek.

Tipo konpentsagarriak: Lurralde-hizkuntza ez ezagutzen edo era ezosoan ezagutzen, osorik ikasteko moduan daudenak.

Tipo deskompentsatuak: Kultur ikaskuntza jatorrizko hizkuntzaren egitea hausten duen lurraldez kanpoko hizkuntzaren egindako B ikaskuntza bat finkatua duten tipoak dira. Edota, bestela, osorik lurraldez kanpoko hizkuntza bakarrik ezagutzen, jatorrizko hizkuntzaren ezagupen ezosoa dutenak.

Tipo konpentsatuak: Lurralde-hizkuntza osorik ezagutzen dute. Nahi izanez gero, izan dezakete beste hizkuntzaren berezko ezagupena, edo kulturala.

Tipo bikoiztuak: Bi ikaskuntz zirkuitu dituzte, hau da, ikaskuntza osoa bi hizkuntzetan.

Ikuspegi kuantitatibo/kualitatiboen baturak, jarraian aurkeztu dugun tipologia ematen du, hau bere aldetik, soilik arrazoi didaktikoengatik, hasiera batean oinarritzko zortzi tipotako tipologia batean sinplifika daitekeelarik.

<i>Formula</i>	<i>Izendapen logikoa</i>
1. <i>Tipo konpentsagarriak</i>	
1.1. \emptyset/\emptyset	Eleurreko (ume) konpentsagarria
1.2. A/\emptyset	Elebakar konpentsagarri primarioa
1.3. A/A	Erdielebidun konpentsagarri primarioa
2. <i>Tipo deskonpentsatuak</i>	
2.1. A/B	Erdielebidun deskonpentsatua
2.2. A/BA	Elebidun deskonpentsatu primarizatua
2.3. A/AB	Elebidun deskonpentsatu sekundarizatua
3. <i>Tipo konpentsatuak</i>	
3.1. AB/\emptyset	Elebakar konpentsatu sekundarioa
3.2. AB/A	Elebidun konpentsatu primarioa
3.3. AB/B	Elebidun konpentsatu sekundarioa
4. <i>Tipo bikoiztu edo bir-konpentsatuak</i>	
4.1. AB/AB	Aldi bereko anbieleduna
4.2. AB/BA	Anbieledun berantiar kulturizatua
4.3. BA/AB	Anbieledun berantiar jatorrizkotu edo aberriratua

O. ARTXITIPOAK

0.I.	\emptyset	Erdalduna / Atzerritarra
0.II.	A	Jatorrizko primarioa
0.III.	B	Ikastun sekundarioa
0.IV.	BA	Heldu jatorrizkotua
0.V.	AB	Jatorrizko landua

VIII

Hizkuntz egoerak

Hizkuntza bat *egon* daiteke, historiako une jakin batean, honako existentzi egoera hauetakoren batean:

	AB	
A		B
	\emptyset	

A egoerako hizkuntzak (Txipewwa, Bereber, Kanuri, Tswana, Bororo, Aranda, Sekuoya, etab.), beren aldi historikoaren exigentziakin konparatuz, berezko transmisioa bakarrik hartzen dutenak dira.

B egoerako hizkuntzak (Sanskritoa, Greko Klasikoa, Latina, Koptoa, Hitita, etab.), aipatu aldi historiko horretan, kultura bidez bakarrik transmititzen direnak dira.

AB egoerako hizkuntzak (Georgiera, Suediera, Errusiera, Eslavia, Vietnamiera, Bahasa Indonesiera, Hindiera, Italia, etab.), aldi historiko horrekiko, era oso batean, berez eta kulturalki transmititzen diren hizkuntzak dira.

Ø egoerako hizkuntzak, erreferentziako aldi historikoan hilda dauden hizkuntzak dira. Gaur egungo aldi historikoarekiko, Iliriera, Dalmaziera, Etruriera, Piktiera, Iberiera, etab.

Hizkuntzak ez dira Ø, A, B edo AB hizkuntzak, *egon* daude Ø, A, B edo AB egoeran. Hizkuntzen izaera, beren natura, beren existentziatik at dagoen koordinada bat da. Existentziako zirkuntantziek ez dute frogatzen ezertxo ere hizkuntza baten *izaera*-ri buruz, eta bai dudarik gabe hizkuntza horiek espazioan eta denboran gauzatzen dituzten hizkuntz komunitateak barnehartzen dituen edo dituzten egoeraren edo egoeren *izaera*-ri buruz.

Izatez, hizkuntza *guztiek* dute AB hizkuntza izateko ahalbide intrintsekoa. Giza Hizkuntzak, Gizateriaren plano bezala eta osorik egoteko, zera behar du: hizkuntz komunitate izateko gogoia duten komunitate guztiak osa daitezela bakoitza beren hizkuntzan. Orduantxe bakarrik irekiko zaio eta gizakiari unibertsalaren eta gizatarraren benetako perspektiba kosmikoa.

IX

Talde Soziolinguistikoak

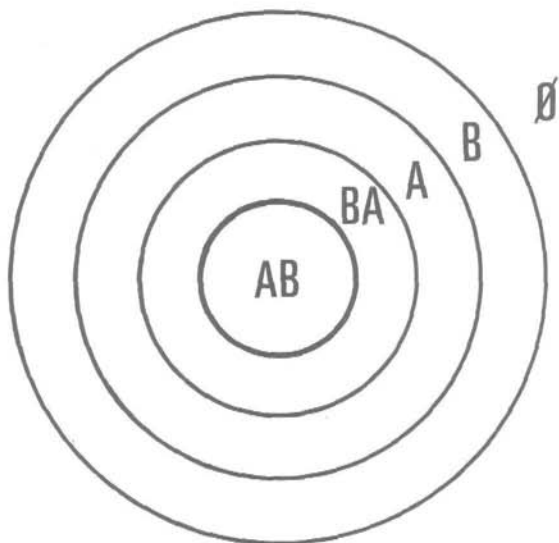
Jadanik nahikoa esplikatu dugu nola indibiduoaren garapen osoa hizkuntza batean lortzen den, baldin:

a) hizkuntza batean jatorrizkoa bada, hizkuntza horretan landuz.

b) jatorrizkoa ez bada, jatorrizkotuz.

Nola badauden beren hizkuntzan lantzeraz iritsi ez eta hizkuntza horretan soilik berezko hitz bezala irauten duten jatorrizkoak eta, aldi berean, hizkuntza bat bigarren mailan ikasten dutenak parte handi bat hizkuntza horretan jatorrizkotzera iristen ez direnak (horrek suposatzen bait du, egiten duten funtzioetako bakoitzean berez eta egokiro mintzatzeko ahalmena), *bada, gertatzen da, lau direla talde soziolinguistikoak ikaskuntzaren ikuspuntutik.*

- 1) Jatorrizko landuak.
- 2) Heldu jatorrizkotuak.
- 3) Jatorrizko primarioak (erreflexuak edo berezkoak).
- 4) Heldu sekundarioak (ikastunak, edo jatorrizkotu gabeak).



5. diagrama

Hizkuntzarentzat 5. diagraman ezartzen dugun bezalaxe taldekatzen dira. AB eta BA taldeak dira geruzarik barnekoenak: hiz-

kuntzaren espazio sinbolikoa. Baina bi hizkuntzak ez zaizkio bata besteari gainjartzen; eta bietatik erdiko edo nuklearrena AB taldea da: talde hau ez baldin bada hizkuntz komunitatearen bihotzean bizi eta hedatzen, hizkuntza bera ito dezake.

Hizkuntz Komunitate bat artikulatua dago, ez bakarrik bere baitan ugaltzen denean eta irabaziek galerak kitatzen dituztenean, baita, aldi berean, taldeak 5. diagraman agertzen diren bezala banatuak daudenean ere. Komunitate artikulatu batean hiztun osoen taldeak (AB/BA) barnetik kanporantz hazten dira: talde bakoitzak bere lekua betetzen du, eta asumitzen.

Hizkuntz Komunitate bat desartikulatua dago, hiztun osoen taldeak uzkuritu egiten direnean, deszentratuak daudenean (menperatzen dituen lurralde politikoaren barnean eragin sozialik ez duen periferia eratzen dute), eta hizkuntzaren erabilera soziala aski ez denean umeak ikaskuntza oso baten bidez ondarezko hizkuntzara txertatzeko.

Hizkuntz Komunitate bat artikulatzen duena, bere trinkotze propioa da. Eta desartikulatzen duena, *estatu hedakor* deitzera eman dugunaren artifizioa da. Estatu hedakorra da:

“bere izaerarengatik, estatuaren barnean boterean dagoen gutxiengoari, bera adskribatua dagoen hizkuntz komunitatearen interesei ondo datorkienean, bere baitan harrapatuak dauzkan beste hizkuntz komunitateak degradatu, barreiatu eta deusezteko ahalbideak ematen dizkion oro”.

Hizkuntz komunitate baten desartikulazioa, “oklusio-puntua” deitu dugun unetik martxan jartzen den *paradigma glotofagiko* edo *erbestertzeko* baten bidez egiten da. Honela defini genezake oklusio-puntu hau:

“Bi hizkuntz komunitate izaki, botere-organoak komunitate horietako bat bakarreko kideek kontrolatzen dituzten batasun sozial, politiko eta lurraldetar bat bakarren menpeko izaten hasten diren une hura. Indibiduo horiek, hizkuntz komunitate *gutxitu* edo fagozitatuko kideen arteko erreferentzia komunaren sistemara —hau da, beren hizkuntzara— adskribatuak egoteagatik horien artean ematen den lotura elkartzalea apurtzen saiatzen dira; eta, horren ordez, beste lotura-gai desberdinak eskaintzen dituzte (komunitate politikoak, komunitate ideologikoak, etab.), guztiak ere gobernatzaileen hizkuntzatik adieraziz eta formulatuz, noski. Hizkuntz komunitate fagozitatuko batekoa izatea, ez da jadanik indibi-

duoaren eta taldearen arteko harremanen nukleo definitzailea eta, garrantzi intrintsekoa duen arren, bigarren mailako bihurtzen da".

Argi eta garbi adierazteko: hiztun indibidualek, banakoez, jarraitu jarraitzen dute, baina ugaritu ez daitezzen, eliminatu egiten dira talde bezala, horrela beren talde-identitatea, hau da, gizarte-identitatea, beren hizkuntz taldetik kanpora bilatu behar izan dezaten. Martxan jartzen den paradigma glotofagikoa, beraz, hizkuntza fagozituaren funtzio-defizit batekin hasten da (ezagutza kulturala eta hizkuntz komunitate gutxiaren lotura soziala indartu dezaketen gizarte-funtzio gutzietatik baztertuz), hizkuntza fagozituari leialtasun-maila handiagoa dioten pertsonengan elebitasun sozial aldebakarra probokatzen du (eta berorren erabateko galera gainerakoengan), gutxiagotasun-komplexua sorteraztzen du hiztun indibidualengan, desegituratu egiten du hizkuntz komunitatea, hiztun oso diren apurrei eragin soziala kenduz, eta, azkenik, berronetsi egiten du legeen bidez epe labur batean iraungipenera eramango duen glotofagia.

Hizkuntz komunitate baten artikulazioa, "haustura-tentsioa" deitu dugun puntuarekin hasten den normalizazio-paradigma baten bidez ematen da. Aipatu haustura-tentsio hori da:

"Hizkuntza batek bere lurralde propioan menperatua eta etengabe atzerakadan dagoeneko egocra alderantz eta bere hiztun-komunitatearen berrosaketarekin bere oreka berreskuratzen hasten deneko une hura".

Haustura-tentsioak, Euskararen kasuan, aldaketa kualitatibo bat suposatuko du euskaldunen mundua osatzen duten hiru mailatan: Euskararen, talde soziolinguistikoetan eta euskaldun indibidualengan.

Euskararentzat, barnetasuneko espazioa eta honi atxekitako funtzioa konkistatzea suposatzen du: hizkuntza nazionala, euskal kulturaren eta euskal nazioaren nortasunaren adierazlea. Talde soziolinguistikoentzat, berriro hizkuntz prestigio gorenaren eta lurraldean ekintza politikorako ahalmenik handienaren ordezkari izatera pasatzen diren heldu jatorrizkotuek eta heldu landuek osaturiko espazio sinbolikoaren inguruan elkartzea suposatzen du (= "hizkuntz boterearen birbanaketa").

Eta hiztun indibidualentzat, berriz, Euskararekiko beren egocera hoberentzea suposatzen du, hizkuntzak haiengan eta haiek hiz-

kuntz komunitatean presentzia handiagoa edukitzea suposatzen duen tipo linguistikorantz desplazatuz.

Prozesu honek, *oraindik* ukipen-zona izateari uzteko era bakar bezala, *jadanik* Euskararen nagusitasuneko zona bailtza funtzionatzera pasatzen den hizkuntz lurralde oso bat besarkatzen du aldi berean.

X

Konektoreak

Hizkuntza, bere buruarekiko oreka baten bila dabilen osotasun bat da. Ikaskuntzen teoriak, osotasun horren hiru planoak (indibiduoarena, gizarte edo hizkuntz komunitatearena eta hizkuntzaren beraren planoak) nahikoa modu erraz eta koherentean konektatzeko bidea ematen du. Plano horiek, ordea, ez daude konektatuak bakarrik, eta bai teilakatuak. Eta horien arteko konexioak ulertzeko, soziolinguistika tradizionalaren kategoria lineal edo horizontaletatik aldendu beharra zegoen, esperientzi geruza mailakatuen artean ematen diren konexioak adierazi, formulatu eta esplikatuko dituzten kategoria "erliebeko" edo bertikalak sortuz edo aurkituz.

Eta instrumentu kontzeptual horiek dira, *hizkuntz espazioen*, *paradigmen* eta *axiomen* teoria. Horiek dira, bata bestearen artean ikaskuntzen teoriaren bitartez erlazionaturik, interpretazio-eredu hau "dinamika koherente batez eta koherentzia dinamiko" batez hornitzen duten konektoreak.

Espazioen teoriari dagokionez, gure *El Espacio Bilingüe* obran eman zen ikustera lehen aldiz. Ezin dugu, lehendik nahikoa trinkoa gertatzen ari zaigun laburpen honetan, bere ulerpen kautu baterako halako esplikazio-sail bat galdatzen duen eta, beste aldeetik, bere profil orokorretan gure irakurle gehienei ezaguna egiten zaien teoria bat laburtu, gainera. Bakar-bakarrik esan, espazioen teoriak hizkuntza baten oinarritzko zazpi funtzio edo matrize-funtzioak ezagutzeko bidea ematen digula, zeinak txikienetik handienara izango bait lirateke: identitate-funtzioa, funtzio familiarra, funtzio profesionala, funtzio lokala, funtzio nazionala, zibilizazio-funtzioa eta funtzio internazionala. Funtzioek berek, *bata bestearen jarraian hedapena eta intentsioa konpentsatzen dituzten hizkuntz erabilerako eremu teilakatu eta mailakatuak* errepresentatzen dituzte. Horrela, esate baterako, hiztun indibidualaren ikuspuntutik, identitate-funtzioa (= bere arrazonamendua eta es-

perientzia elkartuak dauzkakion hizkuntza) berari bakarrik dagokio, baina ahalik eta erarik zuzenenean dagokio. Hots, hedapena txikiena (bera bakarrik), baina intentsitatea handiena (bera guztia) deneko funtzio bat da; hizkuntza nazionalaren funtzioa, adibidez, eta hiztun konkretuaren ikuspuntutik ere, berak eskuharmen eskasa edo eragin eskasa izan dezakeeneko funtzio bat da; edota, eragirik baldin badu ere, subjektu isolatua, kondizio normaletan, aise ordezkara daitekeenekoa da. Aldiz, hedapen handiko funtzioa da: hizkuntz komunitate bateko hiztun guztiei doakie eta horiek denak konprometitzen ditu. Hizkuntzaren ikuspuntutik, berriz, zibilizazio-funtzioa eta funtzio nazionala dira intentsitaterik handieneko bere funtzioak, hauek dira eta hizkuntzari sortze-ahalmenen garapenerako bidea ematen diotenak historiako une konkretu batean; baina hedapen txikiaren funtzioak dira hizkuntzaren biztanleekiko erlazioan, hauekako bakoitzak poxi bat besterik ez bait du ekartzen funtzio horiek gauzatzeko: esfortzu indibidual batuen multzoa da funtzioa sortzen duena. Identitate-funtzioa, ostera, hizkuntzarentzat, oso intentsitate txikikoa da: pertsona konkretu baten galtzea edo irabaztea, erraz konpentsa edo deskompentsa daitekeen galera edo irabazia da hizkuntzarentzat; baina oso hedapen handikoa da, zeren eta hizkuntza, era oso batean, bere ikaskuntza oso baten bitartez erantsia daukan hizkuntz identitatea duen indibiduoarengan bizi bait da.

Gisa honetara eskala hori soka bailitza hartuz, eta teilakapen espaziala zuzen ulertuz, erraz konprenitzen da edozein hizkuntzak normaltasunean bizitzeko puntalatu behar dituen bi funtzio nuklearrak funtzio nazionala (kanpora begira) eta identitate-funtzioa (barnera begira) direla. Lehenak hizkuntza garaiko denbora historikoarekin konektatzen du. Besteak indibiduoekin, hauek hura erabat barneratzeko bidea emanez. Lehenak hizkuntzaren transmisio kulturala garantizatzen du; bigarrenak, berorren berezko transmisioa. Baldin eta hizkuntza bat ez bada bere lurralde linguistikoan gauzatzen, funtzio nazionalak, epe gutxi-asko labur batean, bere suntsipena eragiten duen funtzio-defizit bat dauka, bera gauzatzen duen hizkuntz komunitatea desartikulatua geratzen delako. Hizkuntza batek ez baldin badu bere hiztunentzat identitate-funtzioa betetzen, bizia emango dion eta berez transmitituko duen nor edo nortzuk gabe geratzen da eta, beraz, utzi dio jadanik hizkuntza "bizi" izateari.

Funtzio nazional/identitatekoak dira, hortaz, funtzio mailakatu zko errepertorioaren bidez elkar lotuz, hizkuntza baten aldi batetik besterako jarraikortasuna posibilitatzen dutenak, hizkuntz

komunitate artikulatu baten barnean erabat bizi duten hiztun batzuen bitartez.

Hizkuntz esperientziako hiru plano teilkatuak konektatzen dituen bigarren instrumentu kontzeptuala, *paradigmak* dira.

Paramigma-k, hizkuntzaren teoria sozial honetan, filologia tradizionalaren barruan, esate baterako, ez duen beste zentzu bat du. Horrexegatik, bada, honen barnean duen zentzua esplikatzetik hasiko gara, gero berehala teoriaren barnean duen definizio zehatz bat emateko.

Filologiā tradicionalean *paradigma* hitza (grekozko *pará-deigma* = eredu-tikoa) arau bezala erabiltzen den eredia da, batez ere aditz-jokaeran edo hitzen deklinabidean. Erlazio *paradigmatikoak*, berriz, testuinguru berean ager daitezkeen baina testuinguru horretan bertan elkar eskluditzen duten hizkuntz unitateek dituzten zentzu-erlazioak dira. *Erlazio sintagmatiko*-ei kontrajartzen zaizkie, talde edo perpaus berean hizkuntz zeinu bakoitzak gainerakoekin dituen zentzu-erlazioei, alegia.

Zergatik orain —alegatuko zaigu— hizkuntzalaritza tradizionalan jadanik finkatua duen zentzu batekin topo egin dezakeen termino bat hartu kontzeptu berri bat adierazteko? Erantzuna da: hoberik ezagatik. Eta *paradigma* hitzak hizkuntzalaritza tradizionalan ere zeharo aproposa egiten duen *bertikaltasuna*-ren konnotazio bat duelako. Hain zuzen ere, erlazio *paradigmatikoak* erlazio *bertikalak* dira, erlazio *sintagmatikoen* alderantziz, hauek *horizontalak* dira eta. “Aditz baten *paradigma*” idazten denean, horren garapenak, nahitanahiez, segidako planotan idaztea suposatzen du; *sintagma*, aldiz, plano horren beraren elementu linealak dira.

Era berberean, hizkuntz oreka edo desorekaren erlazio *paradigmatikoek*, kategoria *bertikalak* irudikatzen dituzte, zeintzuen irudikapen grafikoak goranzko eboluzioa edo beheranzko inboluzioa eraman behar bait du berarekin, bertan irudikatua dagoen portaera indibidualak hizkuntzarentzat suposatzen duen emaitzaren arabera.

Hortaz, honela definituko ditugu *paradigmak*:

“hizkuntz desplazamenduaren eredu sozialak, zeintzuei doitzen zaien hizkuntz komunitate baten barnean gizabanakoen portaera eta zeintzuek mugatzen bait dute hizkuntzaren aldian aldiko statuoa eta horren egoera ondorengo denboraldi historikoan”.

Oinarrizko paradigmak hiru dira: estortsio- edo erbesteratze-paradigma; osagarritasun-paradigma, eta normalizazio- edo aberrirapen-paradigma.

Estortsio- edo erbesteratze-paradigma: lurraldeko hizkuntzaren kultur transmisioa gilotinatzean, horren espazio sinbolikoaren suntsipena eragiten duen hura da, tipo osoen ugalpena eragozten duelako horien hizkuntz leialtasunaren ondorioz nazioaren deuseztapenaren kontrako jarkipen-prozesua ordezkatzan duten hiztun guztiak elebitasun diglosiko edo deskonpentsatu batera makurtuz. Paradigma honek, bapatean, hizkuntzaren minorizazioa eta hizkuntz komunitatearen desartikulazioa kausatzen ditu; eta horien erabateko suntsipena ondorengo epealdian.

Osagarritasun-paradigma: lurraldeko hizkuntzaren zaintza eta harreman-hizkuntza baten ikaskuntza (jeneralean mugatu) batera eramaten dituen da. Eta hori honako bi faktoreok konbinatuz lortzen da: hiztunak ikaskuntza oso baten bidez lurraldeko hizkuntzara finko lotuz, eta harreman-hizkuntzak lurralde-hizkuntzaren funtzio nagusietako bakar bat ere inbaditzea eragotziko duen hizkuntz erabilera berrezarritik.

Normalizazio- edo aberrirapen-paradigma: lehendik minorizatu dagoen hizkuntzaren statusa, bapatean, normalizatu eta bere hizkuntz komunitatea artikulatzen duen hura da, hizkuntzari ondorengo historialdian jarraitzeko bidea emanez. Eta hori lurralde-hizkuntzaren erabilera berrezarritik lortzen da, hau da, hizkuntzaren ikaskuntza kulturala instituzionalizatuz, hizkuntzaren berrezko ikasketa erraztuz, eta etengabeko hedapenean dauden hiztun osoak erdi-erdian (komunitatearen barnean eraginik eta prestigio-rik handieneko funtzioetan) ipintzean, espazio sinbolikoa berreginez. Prozesu honi, bere osotasunean hartuta, "hizkuntz boterearen birbanaketa soziala" deitu diogu. Sinpleki erantsi beharra dago, normalizazioko paradigma hau beste bi paradigma artikulatu eta osagarritan destolesten dela: *Hoberentzeko paradigmaren* edo prozesua martxan jartzea adierazten duen mementu zero batetik aurrera lurralde-hizkuntzako hiztun jatorrizkoek edo jatorrizko-garriek (umeez, haurrek) egiten duten hartan. Eta *hobetzeko paradigmaren* edo aipatu une horretatik aurrera pertsona desjatorrizko-tuek egiten dutenean. Lehenaren bitartez, hiztun bakoitza desplazatu da bere baitan eta berak hizkuntz komunitate berregituratuaren baitan presentzia handiagoa izatea suposatzen dueneko alboko tiporantz. Bigarrenaren bitartez, berriz, estatu hedakorraren estortsio-paradigmaren bitartez desjatorrizkotu edo

deskonpentsatutako pertsonak hizkuntzaren aldetik konpentsatu egiten dira lurralde-hizkuntzan.

Hirugarren konektore-motei buruz, hizkuntz orekaren axio-
mei buruz alegia, laburpen honen azken kapituluan hitz egingo
dugu.

XI

Tunela: *desberdintasunaren eta gutxiengo-egoeraren diskurtsoa*

Hizkuntza baten minorizazioa berretsi eta burutzen duen dis-
kriminazioa ez da bakarrik eta batez ere legearen aldetiko dikrimi-
nazioa; *buruko* (= adimeneko) diskriminazioa da, batez ere. Ho-
rregatik, ez du zentzurik (eta, noski, ezta eragin praktikorik ere)
hizkuntza bat legearen aldetik beste baten pareko egiteak, baldin
eta, aldez aurretik, bere hiztunak (direnak edo potentzialak) ez
badira adimenez deskolonizatzen, hau da, normal hautemateko
moduan eta aurreritzietatik aske alegia.

Hedakor deitu dugun estatuak hizkuntza fagozituaren hiztu-
nen artean sustatzen dituen kolonizazio mentaleko moduko eta
erak ugari bezain askotarikoak dira; batzuk, begien bistakoak;
beste batzuk oso txorrotzak. Bigarren hauen artean sar genitzake
hizkuntzari buruzko teoria “zientifiko”z janzten direnak. Horien
artean bada bat xano-xanoa eman bai, baina kaltegarri porrokatua
gertatzen dena: elebitasuna, beti-beti, indibiduoaren *portaera*-ren
fenomeno *esklusiboa* dela dioen teoria. Alabaina, Euskal Herriak
jasaten duena bezalako hizkuntz gatazkako egoera orotan frogatu
dugun bezala, elebitasuna, bi indar kontrajarriren arteko *tentsio*
baten ondoriozko fenomeno soziala da beti: estatuaren hizkuntza
ofizialaren galdapen instituzionalaren eta ondare-hizkuntzarengana-
ko berezko hizkuntz leialtasunaren arteko tentsioaren ondorio.
Eta tentsio hau —eta horrekin hizkuntza fagozituaren lurraldeko
elebitasun orokortua— mantendu egiten da bi indarrak paretsuko-
ak diren bitartean. Subjektuarengandik kanpora sortutako “tiran-
dura” baten erantzukizuna subjektuari eratxeki nahi izatea —ho-
rrela bi presio kontrajarriren arteko emaitza bere hautapen eta bere
erabakiaren fruitu bezala jarriz—, estatu hedakorraren botere-eli-
teak bere teknika hiltzailean adimenak menperatzeko erabiltzen
duen prozedurarik errefinatuenetako bat da, zeren eta indibiduoan-
ren psikean, “gutxiagotasun-konplexua”ren itxuran, *lotura* bikoi-
tzeko lakioak sortu eta hazten bait ditu, bilatzen eta erdiesten duen

efektua hauxe izaki: normala dena (hizkuntz nazio menperatuak izateko eta desberdin izateko duen eskubidea) arraro bilakaraztea, arraro dena (nazio desberdin baten asimilazioa edo/eta sakaila) normaltatz hartua izan dadin. Guzti horrek kolektibitate uztarpe-tuaren baitan eragiten duen larritasuna, herstura, etsipenezko bor-txakeria eta antzutasun intelektuala, besterik gabe ahaztu ezin di-renean, apartatu egiten dira (propaganda zientifiko baten eta zien-tzia propagandistiko baten bitartez) beren benetako kausetatik, portaera patologikoetarako joera duten pertsona *anomalo* batzuen sentikera berezi batek kausatutako epifenomenoak bezala aurkez-tuz. Hauxe da bai barnerantz eta bai kanporantz estatu hedako-rrak, erregulartasun oso-oso batekin, berak fabrikatutako proble-ma bati buruz sortu, manufakturatutako eta saltzen duen irudia.

Tentsioak iraun egiten du, harik eta beren indarrak besteen potentzia beretsukoak dituzten hiztunen parte esanguratsu bat lurraldean geratzen den bitartean. Baina, hain zuzen ere, gutxiagota-sun-komplexuaren barneratzea (lurralde fagozitatuan "oklusio-puntu" az geroztik jaiotako belaunaldiek nortasunaren formazio-adin goiztiarretatik modu eta era guttiz desberdinean bizi izan eta jasandakoa) da hizkuntz leialtasunaren indarra ahuldun eta azke-nean tratatu egiten duena. Izan ere, zenbat eta barnerago eduki gutxiagotasun-komplexua, hainbat eta hutsal, axaleko eta garrantzi txikiagokoak dira hizkuntza menperatuko hiztunen exigentziak beren bertako hizkuntzarekiko. Eta korrelatiboki, hainbat eta "na-turalago" agertzen dira estatuaren eta hizkuntz komunitate men-peratzailearen pretentsioak hizkuntza *ofiziala*-ren *eskubideekiko* (=pribilegioekiko).

Modu ezin argiago batean esateko: hizkuntza menperatzaileak, hasiera batean homogenoa den (hizkuntz komunitate menperatua-ren) hizkuntz eremu bateko usadioak inbadituz ekiten dio. Eta, *estortsio-paradigma*-ren bitartez, aurrera jarraitzen du hizkuntza minorizatuko hiztunen hizkuntz ezagutza konkistatuz (hasiera batean erdielebidun bihurtuz, hizkuntza inbaditzailearekin kultur hizkuntza bezala; bigarren fase batean elebidun, garapen osoa hiz-kuntza inbaditzailean bakarrik emanez, eta, azkenik, elebakar hiz-kuntza menperatzailean). Hirugarren fase honetara hurbilduz doan heinean, hizkuntza inbaditzailea "motiazioa"z ere jabetuz joaten da, hau da, lurraldeko hizkuntza historikoarekiko leialtasun linguistikoaren pisuaren bitartez kontrapisurik handiena egiten zionaz, estatuaren hizkuntza *baliagarri*-ranzko gizarte-egokitza-penaren pisuari. Baliteke ordurako jadanik ideologia oso bat ego-

tea kolektibitate asimilatuko "intelektual"en artean, beren konzientzia "politiko" diferentziatua eta hizkuntza inportatuaren erabilera eta ezagutza eskusiboa batera izateko gaitasunari buruz. Zenbat eta gehiago deslotzen den "nazionalismo politikoa" ondare-hizkuntzatik, hainbat eta hutsalagoa da eta hainbat eta aurreratua dago benetan funtsezkoa denaren, hots, nortasun kolektiboaren beraren, ordezkapena. Ez bagenu, beraz, gure eskuartearen egoeraren diagnostikoa ia doitasun matematikoz egiteko beste baliabiderik, honako sintoma honen arabera egin ahal izango litzateke diagnostiko hori: asimilazio/erbesteratze-prozesuko kolektibitateak bere ordezkariak jatorren bezala sentitu, identifikatu eta hautatzen dituen pertsonen hizkuntza minorizatuaz egiten duten erabileraren arabera.

Prozesua, beraz, bi ikuspuntu osagarritatik ikusi behar da. Hizkuntza inbaditzailearen aurrerapena hizkuntza inbadituaren atzerapenaren heinean egiten da. Hau erabilera-eremuak (espazioak) galtzen hasten da *oklusio-puntu* deitu dugunetik aurrera. Baina hizkuntza inbadituaren defizit funtzionala kulturazko funtzioen defizit bezala hasten da. Horrela minorizatutako hizkuntzaren kultur erabileren trabaketa izan daiteke benetan zakarra edo ezkutuagoa, edo biak batera. Debeka daiteke, lege-dekretuz eta polizi pertsekuzioz, lurraldeko hizkuntzaren kulturazko erabilera eta transmisioa. Baina hizkuntz leialtasunaren indarra ahultzen doan neurrian (gutxiagotasun-konplexua areagotzean), *irendu* daiteke, soilik eta besterik gabe, funtzio-ugalpenaren ahalmena. Bigarren kasuan, mantsoago gerta daiteke erabateko sakailapeneranzko prozesua, baina, behin puntu batetik aurrera, estatu hedakorrak ere seguruagotzat ematen du, zeren egoera desmunta lezaketzen defentsa psikologikoak inhibitu egiten bait ditu.

Zertan datzan *irentze* hori? Hizkuntzen historia guztia, premia aldakorretara moldatzeko prozesu bat izan da. Aldi bakoitzak, aurrekoan ematen ez ziren beharren ondorioz, funtzio berriak sortzea galdatzen du. Eta hizkuntza, honen bitartez nortasun bat duen gizakia bezalaxe, etengabeko bilakaeran dagoen organismoa da. Eta bere birsortzeko ahalmena irentzea, hizkuntza horrek aldi bakoitzeko mementu historikoko ahalbide berriak (politika, hezkuntza, lege, administrazio, teknika, zientzia, etab. etakoak) adierazteko duen *ezintasuna* "gauza egintzat ematea" da. Ahalbide berri horiek, beraz, hizkuntza usurpatzailean eskaini eta aurkeztuko dira sistematiko eta sintomatikoki era "natural" batean. Hizkuntza usurpatuaren birsortu eta ugaltzeko ahalmen-galerak, indibiduo

batengan sexu-organoen lesioak eragiten duen efektu bera egiten du hizkuntza horretan: zuzeneko eta sortzeko funtzioen ahultze bat, alegia; eta gauza berbera adierazten du bai han eta bai hemen: degenerazio-prozesuan dagoen tipo bat.

Hiztunek beren hizkuntza funtziorik berrienetan eta sortzaile-enetan erabili ezinak areagotu egiten du hauengana eta kolektibitatean (hots, *common sense* kolektiboan) hizkuntza hori zerbait oso umeena edota, bestela, zerbait oso zaharra delako irudia. Hizkuntza erasotuz *orain* egiten den erabilera isladatzen duten *gaiek*, *testuinguruak*, *egoerek* eta *partehartzaileek* berek ere (berenez, eta hizkuntza erasotzailearen erabilerarekin suposatzen duten kontrastearengatik) areagotu egingo dute behin eta berriz irudi ahuldu eta maskal hori. Hizkuntza, *normalean*, zaharrekin edo umeekin hitz egiteko erabiliko da; baina normala izango da berori alde batera uztea, gazteak edo helduak barnehartzen dituen nolabaiteko hedadura eta konplexutasuneko edozein elkarrizketatan. Hizkuntza horretan tratatuko dira oroitzapen, nostalgia, iraganaren ebokaziozko *zahar*-erritualak. Edota diosal, koadrila, oles eta kantuko *ume*-jokoak. Ohiki erabiliko den hizkuntz ereduak, *aldi berean oso zaharra eta oso umea* den hizkuntzaren irudia errepikatuko du behin eta berriro: oso zaharra, kontzeptu "gazte" guztiak edo besterik gabe berriak ondoko "hizkuntza moderno"tik neurrigabe inportatzen direlako; oso umea, erabiltzen diren baliabide estilistiko eta sintaktikoak ezpairik gabe "umeen mintzaira"ren antzeko simplifikazioak gertatzen direlako. Hizkuntza testuinguru kreatibo, produktibo eta osoetan erabiltzeak *arau-haustea*-ren kutsua eta arriskua izango du beti. "Irentzailea" komunitate gutxiaren psikismo kolektiboaren mamu eta kuso hauek baliatuko da zoliro, hizkuntza heldua "artifiziozko" bezala erasotzeko, eta benetako eta erabateko normalizazioaren aldeko errebindikazio episodikoak "ume-utopia" edo "zahar-anakronismo" bezala deskreditatzeko.

Horregatik, bada, norberaren pertzepzio erreal eta osoaren gailera da, motibazioaren —eta, beraz, hizkuntz leialtasunaren— izaera bera aldatzen duena. Ezin bizi nahi izan daiteke normaltasunarekin hizkuntza bat, era arrunt anormal batean hautematen bada, eta, ondorioz, hizkuntza horretan bat bederak bere burua anormal hautematen badu. Infrasexuaren kasuan bezala, hizkuntzaren behar publikoa lotsazko barne-sentimendu batek moztortua agertuko da: hizkuntza artifizialki zokoratua izan den barne-espazio horietatik kanpora erakustea, zerbait komiko, anakroniko edo barregarria delako sentsazio batek moztortua. Sentimen-

du nabari (baina aitortugabe) hauekin batera "hizkuntza berreskuratze" deklarazio ageriko eta aitortu batzuk ematea —leader politiko, intelektual eta errebindikazio-mugimenduetan sartuak dabiltzanek ere—, egoeraren izaera eskizoidearen berrespena izango da *a fortiori*.

Hala ere funtsezko diferentzia bat dago indibiduo bat irentzearen eta hizkuntza bat irentzearen artean. Lhena ezintasun benetako eta itzulezinezko gertatzen da. Bigarrena, aldiz, ezintasun soilik psikikoa da beti, hiztunek beren adimena deskolonizatu eta beren perspektiba propioa onartu bezain pronto konpontzen dena. Adimen-deskolonizazio horrek lehertu egiten ditu *ipso facto* hizkuntzaren sorpen-fluxu ikaragarri hori eragozten zuten eragozgarriak, eta atzerarazi egiten du ez bakarrik hizkuntz egoera anormala, baizik eta baita kolektibitate menperatuaren "anomía" edo ondoez soziala ere, norabide bat ezartzen bait dio bapatean.

Ezintasuna ez dago, beraz, hizkuntzan, norberagan baizik. Eta ideologia sozial bat (desberdintasunaren ideologia edo diskurtsoa) bareratzek eragindako ezintasun hau berehala zuzendu eta konpontzen da konbentzimendu pertsonal bat gizartean agertuz: ondare-hizkuntzak betidanik, eta bereziki *orain*, duen balioa eta erabilera. Horrek birbiztu egiten du motibazioa, sendotu hizkuntz komunitatea eta posible egiten indibiduoak bere pertzepzioa hobereentzea eta hizkuntza normaltasunarekin bititzea, eta, ordainzka, hizkuntza normal bititzea indibiduoaren baitan, hauen bitartez adierazten, garatzen eta proiektatzen bait ditu berriro bere ahalmen kreatibo eta produktiboak.

XII

Irtenbidea: *erantzukizunaren eta berdintasunezko egoeraren diskurtsoa*

Aurreko atalean deskribatu dugun prozesua zeinnahi hizkuntza minorizatori eta, noski, Euskarari doakio. Orain deskribatuko dugun prozesuak, aldiz, erasan diezaioke Euskarari eta, zer esanik ez, euskaldunek orain duten bidea urratzeko abagadune eta ahalbidetaren zirrikitutik jarrai dezakeen edozein komunitate gutxituri. Horrexegatik enfokatzen dugu, hain zuzen, atal hau euskal nazioaren perspektibatik.

Nola atera ote daiteke euskara, dagoen minorizazio, narriadura eta sakailazko egoeratik? Haustura-tentsioaren bitartez. Eta

haustura-tentsioa zer den? Euskarak bere menpekotasun eta atzerabideko erlazioa bere lurraldean bertan alderantzitu eta bere hiztun-komunitatearen berrosararekin oreka berreskuratzen hasten den une hura.

Gutxiengo-egoerak suposatzen du, definizioz, komunitate minorizatuaren gizarte-erlebitasun aldebakar edo "diglosikoa" eta hizkuntz lurralde zatikatua eta etengabeko erretiran dagoena.

Egoera normalizatuak, bere aldetik, lurralde-erlebitasunaren ezarpena eramaten du, zeinaren bitartez Euskara hizkuntz lurralde homogeno bateko hizkuntza nazional bakarra izatera pasatzen bait da. Eta bere muga-barnean hiztun guztiak hizkuntz garrantzitsuak (hots, ikaskuntza) oso batez hornitzeko gauza den bakarra izatera, alegia.

Baina ordezkapen edo glotofagiako dinamikaren azkenak eta berreskurapen edo ekologiazko dinamika martxan jartzeak, azken batean, oraindik ere badauden Euskarazko hiztun osoen gutxiagotasun-komplexua konpontzea galdatzen dute, zeren eta, hori gabe, benetan ezinezkoa izango bait litzateke bere hiztun osoen nukleorizaziorako bidea ematean komunitatea trinkotzen duen ekintza ausart eta energiko hori aplikatzea. Izan ere, Euskararentzat garrantzizkoenak diren subjektuengan —osagarritasun-legearen ondorioz, Euskara garrantzizkoen zaien haiengan— beren "goren jomugak hizkuntzaren gutxienezko errekerimenduen azpitik gertatzen baldin badira", motibazioak ez du behar hainbateko presiorik izango bere buruaren pertzepzio egokia eragiteko.

Idea garrantzitsuegia da, ordea, hain zuzen ere *hemen* bazterrerara utzi eta aurrera jarraitzeko.

Ondo ulertu behar da derrigor, hizkuntzaren sakailapen-prozesua erabileran (estatu hedakorrek defizitario bihurtzen du hizkuntza kulturazko eta produkziozko funtzioetan) hasi eta *motibazioa*-n amaitzen baldin bada, aberriaren-prozesuak kontrako norabidea egin beharko duela: motibaziotik abiatu (norabide bat eta zentzu bat sortzen ditu) eta erabilera egonkor eta homogenozko eremu baten berreskurapenarekin, hizkuntz funtzioen joko oso batekin, amaitzen da. Eta erbestertze-prozesua ezarpen politiko-sozial (=hizkuntz boterearen distortsio sozial) bezala hasi eta indibiduo bakoitzak barneratutako gatazka (gutxiagotasun-komplexua eta "lotura bikoitza") bezala bukatzen den bezalaxe, aberriaren-prozesua norbanakoaren baitan eragindako arrazoizko moti-

Idea honen (oraindik indarrean dagoen diskurtso zaharraren ikuspuntutik “umekiro” utopikoa edo “zaharkiro” anakronikoa dela eman lezakeen ideia honen) ulerpen egoki batek *espazio sinboliko* nozioaren esplikazio bat eskatzen du aldi berean.

Eta espazio sinbolikoa *bere hizkuntza garapen oso batez hornitzen duen biztanleen gune (AB/BA) edo, korrelatiboki, hizkuntzak hizkuntz garapen oso batez hornitu dituen biztunen gune bezala definitu dugu.*

Baina espazio sinbolikoak berak ere hiru definizio-maila onartzen ditu: Indibiduoarengan, Hizkuntz Komunitatean eta Hizkuntzan. Guk eman dugun definizioa *hizkuntz komunitatearen barnean* ematen den espazio sinbolikoari dagokio, indibiduoaren eta hizkuntzaren arteko elkarrekintza ematen den maila ertainari, alegia. Bistan da, hizkuntz komunitate osoek, hau da, beren espazio sinbolikotik egituratu eta kohesionatuta daudenek dituzten hizkuntzak bakarrik transmiti eta har ditzakeela indibiduo batek, era oso batean. Baina hori batezbesteko hiztunari dagokio, eta ez *hiztunen guztizkoari*, kasu horretan ez litzateke eta irtenbide posibleirik egongo. Kasu batzuetan, ordea, zenbait hiztun, beren gogoz aparteko baldintza batzuk sortuz, osa daitezke hizkuntz komunitatea baino lehen. Eta horrek *menperatutako hizkuntzakoak izateko borondatearen zaintzaile egiten ditu, aldi berean beren deslotura edo askapenerako bidea ematen dien bitartean.*

Zeren eta espazio sinbolikoak bai bait du erralitate indibidual bat ere. Eta indibiduoaren baitan, hark bere buruari buruz dituen ideia pertsonalenez, bere bizitzari zentzu pertsonala ematen dioten haietaz, eratua dago espazio sinbolikoa. *Idea horiek, berenez, AB edo BA egitura dute.* Edo esperientzia arrazoituak dira (AB) edo bizitza bihurtutako arrazonamenduak (BA). Hizkuntza minorizatuarentzat edo hizkuntza minorizatutik existitzen diren unetik bertatik, badago egoerari irtenbide bat emateko ahalbidea ere.

Eta azkenik, Hizkuntzarekiko, espazio sinbolikoa *sorpenaren* espazioa da, bere alderdi logiko-intuitibo guztietan. Hizkuntzatik zibilizazioari, hau da, gizakiaren eta munduaren ulerpenari egiten zaion ekarpena irudikatzen du. Eta horrela orain konpreni dezakegu hizkuntza baten espazio sinbolikoa, hizkuntz komunitate batek sortu eta produzitzeko dituen potentzialitateen presio ikaragarria dela, aldi historiko bakoitzean guzti horretatik parte nimitu bat bakarrik adieraziz eta gainerakoa ukitu ere gabe utziz.

Espazio sinbolikoa, Euskararen eta edozein hizkuntzaren arima da. Hizkuntza baten glotofagia, heriotza eta hilketa eragiten duena ez da bere azken hitzunen suntsipena, *bere arimaren lapurreta* baizik. Eta lapurreta hori izan daiteke —eta normalean hala izaten da— hizkuntza menperatuaren azken hitzunen galera eta lurralde-atzerapena baino urte askoz lehenagotikoa, baina, fenomeno bataren eta bestearen kasuan ez bezala, oso zaila izaten da datatzen. Dena dela, zaila eta are ezinezkoa gertatzen bada hizkuntz komunitate batek, hitzun indibidualak eta hizkuntza beren zortera abandonatuz, arima galtzen dueneko unea zehazki data-tzea, ongi aski egin daitekeen gauza da usurpaziorik eman den ala ez *a posteriori* seinalatzea, inplikaturako hiru mailetan aurkezten bait ditu honek, aldi berean, bere sintomak.

Hiztun indibidualaren kasuan, *helburu-zentzuaren galera* bezala azaltzen da espazio sinbolikoaren galera. Hitzunak galdu egiten du bere niaren esperientziarik sakonenak ama-hizkuntzaren bidez arrazoitzeko ahalmena. Eta galdu egiten du hizkuntzari buruz dituen bere jomugak eta proiektuak praktikara eramateko (bizitza bihurtzeko) ahalbidea ere, traba sozialak direla medio. Prozesuko fase aurreratuetan jatorrizko hitzunak ez du ezta bere ezintasunaren kontzientziarik ere, bere bizitza osoa hizkuntz baldintza eskas, motz eta anormaletan egin du eta. Eta heldu jatorrizkotua egon daiteke erabat desorientatua ezintasun (bere jomugak hizkuntza inkorporatuarekin gauzatzeko ezintasun) horri buruz, bere kultura eratzen duten eta egungo baldintzetan *bere arrazonamenduari eragiten dioten* elementuen multzoa ere hegalmoztua dagoelako ezintasunaren, hau da, joko-erregelak aldatzeko "ezintasun"aren onarpen implizituarekin. Ez batak eta ez besteak izan dezakete kausaren kontzientziarik, baina ezin daitezke haren efektuak jasan gabe gara, nahiz eta sarri askotan beren buruei edo berak bezalako besteei egotzi errua. Eta ondorioa da, *maite den hizkuntzan helbururik gabeko bizitza*, non dena arrotz, fatal, pentsaezinezko eta ezinulertuzkoa gertatzen bait da. Ez beren atsekabe-atseginek, ez beren abiaburu-azkenburuek eta ez beren erdiespenik onenek ere ez bide dute taxuzko zentzurik horrelakoentzat eta inolako emaitzarik hizkuntzarentzat.

Hizkuntz Komunitatean, espazio sinbolikoaren galerak, hitzun osoen taldeak (AB/BA) beren baitan uzkuritu egiten direla suposatzen du; galdu egiten dutela beren kokapen nuklearra, azken finean, kondar-hiztun bezala hitzun ezosoak utziz iraungiz doan inolako eragin sozialik gabeko periferia bihurtuz.

Hizkuntzan, berriz, produkzio-energia blokeatu egiten da, eta kultura glotofago menperatzailearen parafrasi-instrumentu bihurtzen da hizkuntza, edo egoera estereotipatu eta axalekoen klitxe.

Inausketa guzti horren benetako izaeraz jabetu ahal izateko, kontutan eduki behar da hiru murriztapen horiek, teilakatuak daudelako, elkar potentziatu egiten dutela. Eta horrela, esate baterako, oraindik ere badauden hiztun osoek hizkuntz komunitatearen baitan eragina irabazteko daramaten borroka oztopatu egiten dute, ez bakarrik estatu hedakorren baliabide politiko-sozialek, baita, aldi berean, bere *barne-traba* propioek ere, hala nola: etorkizun-gabeziak eta egiten dutenean ez sinesteak; guzti horri, esfortzuen kanalizazio eta osaketarako bide ematen duen azpiegitura soziala sortu ez zaion hizkuntza bat funtzionalki moldatu beharrak suposatzen duen heroismo-kostua gehitu behar zaio.

Alabaina, hizkuntz nazio baten arima lapurtu ezezik, *erreskatatu* ere egin daiteke. Eta zaila gertatzen bada hori jazotzen den une zehatza datatzea, egingarri gertatzen da hori gauzatzera iritsi den ala ez detektatzea: "beren fruituetatik ezagutuko dituzue". Ezagutzen da, hiztun batzuek beren baitan espazio sinbolikoa birsortu dutelako, hizkuntzaren izateko gogoaren zaintzaile bilakatu, eta bapatean beren bizitzak lehen ez zuten norabide eta helburu batzuek hornituz eta, horrela, beren erakarpen-indarrarekin, hiztun-multzo askoz ere handiago bat *imanduz*.

Baina goazen prozesua xehe-xehe esplikatzera. Abiapuntua indibidua da. Ailegapuntua, Euskara. Eta ukipen-puntua, berriz, Hizkuntz Komunitate Euskalduna.

Indibiduo baten (edo indibiduo-talde baten) arrazoizko motibazioa hiztun-talde handiago batek hartzen du: motibazio horren bitartez zirrara egiten dien (galdua sentitzen zutena motibazio horretan ezagutu egiten dutelako) eta probokatzen dituen eta *nuklearizazioa* —hots, beren buruen trinkotzea— galdatzen dien beren buruen pertzepzio bat hartzen duten euskaldun oso haiek, alegia. Trinkotze horrek berregin egiten du Hizkuntz Komunitatearen espazio sinbolikoa. Eta espazio sinbolikoa berregitean, Hizkuntz Komunitatea aglutinatu egiten da. Eta aglutinamendu honek, bere aldetik, *benetako ekintza- eta erabaki-botere* bihurtzen du hau eta *bizirik irauteko gogo* batez hornitzen hiztunak, Komunitatea bera eta Hizkuntza. Bizirik irauteko gogo honek eusten dio trinkotze horri eta posible egiten du hizkuntz komunitatearentzat diglosia glotofagikoa desagiteko bidea, estatu hedakorra komunitate men-

peratuarekin dituen harremanen izaera berrikustera behartuz. "Berrikuspen" horrexek askatzen ditu, hain zuzen, une horretararte hizkuntz lurralde homogeno eta nahikoetsi batean funtzioen berreskurapena eta hizkuntzaren transmisioa era oso batean burutzea eragozten zuten lokarri legal eta traba sozialak. Behin puntu horretara iritsiz gero, *erabilera*-tik funtzionatzen hasiko litzatekeen dinamika berri bat irekitzen da. Baina ez da ez serio, ez zentzuzko eta ez bidezko horretaz hitz egitea hemen.

Oraindik airean geratzen zaizkigun galderak hauek dira: Zertan datza haustura-tentsioa sortzen duen lehen bulkada? Eta bulkada hori ez ote da dagoeneko emana izango? Edota, beharbada, ez ote da beranduegi izango jadanik hori emateko? Galde liteke, baita, ez ote den oraindik goizegi izango bulkada hori probokatzeko; baina alde batera utziko dugu horrelako galdera bat, aldi berean gure arrazoiari eta errealtatearen gure esperientziari irain egiten dien mutiritasun bat besterik ez delako.

Autua da, bada, ulertzea eta esplikatzea, ea zergatik ez den bulkada hori lehenago eman, eta zerk eragin dezakeen orain. Eta zergatik uneak *orain* izan behar duen eta ezin daitekeen ezta instant bat ere luzatu.

Lehenago eman ez izanaren arrazoia oso sinplea da, eta modurik arinenean despatxatuko dut: ez da lehenago eman izan, Euskarazko hiztun osoen nuklearizazioa probokatzeko gauza izan ez delako orain artean Euskarari buruzko arrazoizko motibazioetako ezein. Beraz, aurkezten dugun ereduaren logikatik begiratuta, nahikotasun-maila gainditu eta komunitate euskaldunean honen trinkotze propioan gauza zitekeen bere buruaren pertzepzio berri bat eragiteko behar hainbateko presiorik ez izatean huts egin duten motibazioak gertatu dira.

Eta zerk eragin dezake orain? Diskurtso berri *honek*. Zerk pentsarazten digu, baina, diskurtso berri honen motibazioak badauela hiztun osoen nuklearizazioa eragiteko adina presio?

Honexek bakar-bakarrrik: birsortu nahi duten espazio sinbolikotik jalgiak izateak. *Jadanik beren baitan duten helburu baten baliabide izateak*. Hau da, *hasierako bulkada izan daitezela bizitza bihurtutako arrazonamendu batzuk (BA), bizitza horrek, hizkuntza minorizatuko hiztunen bibentzia eta esperientzien arrazoizko esplikazio izatean (AB), dinamika hedakor eta produktibotez hornitutako zelula osotoro berri eta berriro oso baten ernalkuntza eragingo bait du*.

Prozesua, ordea, ezin eman daiteke berezko eta segurtatuztat; guztiz aitzitik baizik, segurtasun gutxikoa da, eta etengabeko esfortzu trinko eta burutsuak behar dituena. Hizkuntz Komunitate Euskaldunaren hedapen- eta produkzio-ekintza dinamikoak (be-rehalaxe jarraituko bait liokete bizirik irauteko gogoarekin aurkitzen diren planetako beste hainbat hizkuntz komunitate gutxituk ere) estatu hedakorren botere-elitearen Erreakzio zentruak eta errepresiboa sortuko du dudarik gabe.

Diskurtso berriaren benetako garrantzia zein den eta gure aurrean jartzen zaigun erronkari aurpegi emateak zergatik merezi duen esplikatzeko unea da, beraz.

Diskurtso berria, "germinal seeds" edo "ernamuin-gogoetak" deituko ditudanen aurkikuntza, hedapen eta ugaltza dator azken batean. Ernamin-gogoetok ez dira zerbait abstraktu, nahasi eta lauso: Hiztunak, Hizkuntz Komunitatea, Hizkuntza eta Giza Hizkuntza konektatzen dituzten konbentzimenduak dira.

Nuklearizazio-prozesua ideia horien ernalkuntzan oinarrituko da, horietan baita hiztunaren bizitza norabide batez hornitzeko, hizkuntz komunitatea izan izateko gogo batez, hizkuntza baliagarritasun batez, eta Giza Hizkuntza garapen batez hornitzeko gauza den ahalmen ernarazle eta kreatiboa dutenak.

"Germinal seeds" edo "ernamin-gogoeta" horiek dira tesian "*hizkuntz normalizazioaren eta berreskurapenaren axiomak*" deitu ditugunei forma ematen dietenak. Hiru hauek dira:

1. Hizkuntza minorizatu bateko hiztunentzat hizkuntza alde-tik osatzea (hizkuntz garapen osoa iristea) eta hizkuntza horretan iristea, gauza bat eta bera dira.

2. Menperatua daukan estatuaren baitan Hizkuntz Komunitate minorizatu batek ezin diezaiokete xano-xano Estatuaren iniziatibari itxaron (ezta bertan gobernu- edo erregimen-aldaketaren bat ematen denean ere) bere egoera konpontzeko, konpontze hau lehenik eta behin bere trinkotze propioaren pentzudan dago eta.

3. Bere existentzia mehatxatua daukan eta izateko gogo duen Hizkuntz Komunitate baten normalizazioa interesatzen zaie ez bakarrik Komunitate horretako hiztunei (oraingo eta gerokoei), baita estatu bateko hiritarren multzoari eta oro har Gizateria osoari ere, gizartea giza garapenaren norabide espezifikoetik zuzentzen du eta.

Lehen axioma, beharraren axioma deitua dugu; bigarrena, erantzukizunaren axioma; eta hirugarrena, helburuaren axioma.

Diskurtso berriak axioma horiek aurkitu, ezagutu eta berorie-tatik hazi ezezik, esplikatu egiten ditu. Eta horrela, hizkuntza guz-tietan eta aldi guztietan zehar gizakiarengan presente dagoen intui-zio bat arrazonamendu batekin konektatzen du.

Zeren eta sakailapen-prozesua, bere azken ondorioetaraino eramanez gero, ideia-arlo bat ernaldu eta gizakiaren arima elika-tzen duten konbentzimendu hauek deusezten dituzten beste prin-tzipio negatibo batzuez ordezkatzea bait da.

Eta printzipio horiek dira: desberdintasunaren printzipioa, be-harraren axiomaren desegile bezala; agintearen printzipioa, eran-tzukizunaren axiomaren desegile bezala, eta desakortasunaren printzipioa, helburuaren axiomaren desegile bezala. Giza hizkun-tzei dagokienez, honela esplikatuko lirateke printzipio horiek:

Desberdintasunaren printzipioa: "Boterearen hizkuntzak (=es-tatuko hizkuntza ofizialak) bakarrik horni ditzake eta hornitu be-har ditu menpeko guztiak garapen oso batez. Gu boteretsuon pen-tsacera eta ideologia bakarrik izan daitezke, aldi berean, zabalduak eta bizituak. Besteak izan daitezke bizituak, baina ez zabalduak: ametsaren azken txokoko armarioan gorde behar diren *ume*-uto-piak bezala. Edota izan daitezke zabalduak, baina ez bizituak: his-torilariak artxibatzeke *zabar*-anakronismoen moduan. Eta horre-la, harik eta nola bata bezala hala bestea bezala "pentsaezinezko" eta "ezinezko" gertatzen diren arte".

Agintearen printzipioa: "Agintzen duenak, badaki. Utz ezazu (=zuretzat) garrantzizkoa dena, badakitenean (=nik irakatsi dieda-na), "aditu"en eskuetan. Haiek erabakitzen duten bitartean, zuk itxaron. Eta haiek erabakitzen dutenean, zuk txaloak joko dituzu, edo alde egingo duzu".

Desakortasunaren printzipioa: "Sufrimendua beharrezkoa da; aurrerapenaren baldintza da; bortxakeria eta injustizia etorkizunetik bananduezinezkoak dira, gai direnak hautetsi eta gai ez direnak eliminatzen dituen sistema *naturala* dira. Legitimatzaile bakarra, *arrakasta* da".

Printzipio horiek, esan bezala, *suplantatu* egiten dituzte ernau-min-axiomak edo ideia ernaltzaileak eta horien ordezkari beldurrak jartzen. Horrela, desberdintasunaren printzipioak, gizartean baz-

terrerratu izateko beldur bihurtzen du beharraren axioma. Agintearen printzipioak, ezarritako botere eta agintearen aurka iharduteko beldur bihurtzen du erantzukizunaren axioma. Eta desakortasunaren printzipioak, kontzientzia uzkuratzen eta egungo merkatarien esku ipintzen duen *etorkizunaren beldur* bihurtzen du helburuaren axioma. Eta hauek, elkarrekin teilakatzen diren koadrilen talde konplexu baten antzera, kutsatu egiten dute hierarkia politiko, erlijioso eta zientifikoa, etorkizunerako bidea itxiz, zeren eta gizakiari bere burua ezagutzea eragozteaz gainera, eragozti egiten bait diote ideologietan, erlijioan edo zientzian inolako irtenbiderik ezagutzea ere, horiek denek beldur berak sustatzen dituztela eta printzipio beretan oinarrituak daudela ematen du eta. Alternatiba bezala eskaintzen direnak —sari askotan haiek berek proposatuak— ez dira alternatibarik, ez bait dira ekintza positibo eta kreatiboak, baizik eta Erreakzioaren kontrako erreakzioak, barrerari erreakzionario gertatzen direnak.

Printzipio horiek sarritan ez dira formulatzen, baina *praktikatu egiten dira*. (*Etekinaren filosofia ekonomiko guztia sostengatzen dute*). Beldurak ezagutu ez baina *sentitu* egiten diren *bezalaxe*. Eta formulatu ez baina praktikatu egiten diren printzipio batzuen eta ezagutu ez baina *sentitu* egiten diren beldur batzuen aldirerakotasuna da Krisia deitzera eman izan denaren armazoiak eta estekadura bera eratzen duena. Krisia ez da soilik ekonomikoa, ezta gutxiagorik ere, zentzu oso batena baizik. Eta mehatxu egiten die, ez bakarrik hizkuntzei, baizik eta *lurrari buruzko giza kontzientziari berari ere* bai, honek, hazteko, Erreakzioak eusten eta iraun erazten dituen printzipio erreakzionariek berek ukatutako konbentzimendu batzuen janaria behar bait du.

Krisia ez da hizkuntza batzuen bakarrik. Hizkuntza bera usteltzen du bere osotasunean, zeren eta desberdintasunaren, agintearen eta desakortasunaren praktikak mozorrotu eta esplikatu egiten bait dira, horiek guztietatik, “aurrerapen”aren, “ongizate”aren eta “askatasun”aren defentsa bezala. *Logos*-aren usteltasun honek oraindik sendogotu egiten ditu beldur implizituak eta lotura esplizituak.

Gaineratu beharrik ere ba ote dago diskurtso berria ez zaidala, ordea, berria ez originala iruditzen? *Oinarritzen duten funtzesko printzipioak* (eta honela sintetiza genitzakeenak: “bat bera izatea, bere kabuz eta denen onerako”) aldi guztietako testuetan agertzen dira, nazio askotako jatorrizko mitoetan, gerora “erlijio handiak” izatera iritsi direnen fundazioko mezuetan. Esango litzateke, beren

presentzia gizakiak lur honetan daraman denbora bezain zaharra dela. *Giza kontzientzia* bezain zaharra inondik ere lurraren gainean. Han eta hemen, arte, filosofia, zientzia, erlijio... etab.etan itxuraz barreiatu, inkorporatu edo mozorrotuak azaltzen dira, beti ere bulkada zibilizatzaile bat inprimatuz. Eta erreakzioak berehalaxe suplantatzen ditu, horiek interpretatu, administratu eta aplikatzeko ahalmena monopolizatu nahian, *ipso facto* ordezkatzen bait ditu aginte, desberdintasun eta desakortasunaren printzipioekin, eta hauek, epe laburrera edo luzera, hutsaldu, aizundu, dogmatizatu eta deuseztu egiten dituzte.

Era batean ala bestean agertzen den bakoitzean, berria baldin bada diskurtsoa, gizateriak oraindik babesten ikasi ez duelako da batzuen beldurrek eta besteen egoismoek behin eta berriz lotzen duten aspaldiko amarru zaharretik.

Hala ere, segituan gaineratu behar zaio berria dela, ez delako (eta ez bakarrik bere formulazio linguistikoa) pentsamendu modernoan aurkitzen: zeren eta komunikabideek eta masen psikologiak produzitzen duten (In)zibilizazioaren unibertsalizazioak, deskonektatu, manupetu eta parrokiarizatu egin bait ditu hura berreskuratzeko saio ilaun guztiak, gure egunotako gizakia gaur egungo Estatu oropresenteek haren askatasunaren kontrako erreakziotik kontrolatu, esplikatu, hierarkizatu eta antolatutako bizitza batek eragiten duen perspektiba gris, hustu eta desesperantzatu horretan murgilduz.

Krisia ez da, beraz, hizkuntzena bakarrik, gizakiarena baizik. Eta Diskurtso Berria ere, zentzu baten berreskurapena alegia, ez da fenomeno soilik linguistikoa, unibertsala eta *gizakiarena* bera-rena baino.

Baldin eta horrela ulertzen badugu, ulertuko dugu, baita, erronkaren segurtasun-eskasiarekin batera, aparteko abagadunea eskaintzen diela honek, denborok direla medio, gurea bezalako herri antzinako eta eskuzabalei, beren kultur eta hizkuntz berreskurapeneko lanbide hori Gizateria osoarentzat berri, justuago, solidarioago eta libreago izango den aldi batekin solidario egiteko.

Euskaratzailea: Gotzon Nazabal

J.M.S.C.

**TEORIA SOCIOLINGÜÍSTICA DE LA RECUPERACION DEL
EUSKERA Y TEORIA SOCIAL DE LAS LENGUAS****THEORIE SOCIO-LINGUISTIQUE DE LA RECUPERATION DE
L'EUSKARA ET THEORIE SOCIALE DES LANGUES**

Tras unas líneas de introducción sobre la perspectiva a adoptar en el trabajo, el autor explicita su teoría de los aprendizajes. Estudia el número y naturaleza de los elementos que intervienen en la recuperación de la lengua (la motivación, la percepción y el uso), las semejanzas y diferencias del aprendizaje primario y secundario, la condición que posibilita el avance del aprendizaje (el nivel de suficiencia) y la interrelación de los aprendizajes.

Las conexiones provistas por la teoría de los aprendizajes producen implicaciones a nivel individual, a nivel social y a nivel de las lenguas.

A nivel individual, permiten establecer una tipología exacta de los tipos lingüísticos. A nivel social, permiten entender la naturaleza, estructura y función de una comunidad lingüística. A nivel de lenguas, permite entender los tipos básicos de situaciones que viven los idiomas.

Desde el punto de vista de la cantidad, los tipos lingüísticos se agrupan dentro de estas subdivisiones: prelingües, monolingües, semibilingües, bilingües y ambilingües. Y desde el punto de vista cualitativo: tipos compensables, tipos descompensados, tipos compensados y tipos duplicados.

Desde el punto de vista del aprendizaje, los grupos sociolingüísticos son cuatro: nativos cultivados, adultos nativizados, nativos primarios y adultos secundarios.

Estos grupos tienen que crecer a partir de lo que el autor denomina "el espacio simbólico", de dentro hacia fuera, para que una comunidad lingüística esté articulada. La articulación se produce a través de un paradigma de normalización. La desarticulación, en cambio, se opera a través de un paradigma glotofágico o de expatriación, llevado a cabo por el estado expansionario.

La teoría de los aprendizajes es una perspectiva integradora que permite conectar de un modo coherente los tres planos (el individual, el social y el de la propia lengua) de esta totalidad que es la lengua. De hecho, estos tres planos no solamente están conectados, sino imbricados. Para explicar estas conexiones el autor utiliza tres instrumentos conceptuales: la teoría de los espacios lingüísticos, los paradigmas y los axiomas.

En la teoría de los espacios lingüísticos se distinguen siete funciones básicas o funciones matrices: la función de identidad, la función familiar, la función profesional, la función local, la función nacional, la función de civilización y la función internacional.

Los paradigmas básicos son tres: el paradigma de extorsión o de expatriación, el paradigma de implementación y el paradigma de normalización o de reparación.

Tres son igualmente los axiomas: el axioma de necesidad (vs el principio de desigualdad), el axioma de responsabilidad (vs el principio de autoridad), y el axioma de finalidad (vs el principio de discordia).

Estos tres principios citados, opuestos frontalmente a los axiomas propuestos, son promovidos por el estado expansionario. Y su puesta en práctica se realiza mediante el paradigma de extorsión, de la siguiente manera: la lengua dominante comienza invadiendo usos del campo lingüístico de la comunidad lingüística dominada; conquista, a continuación, la percepción lingüística de los hablantes del idioma minorizado; y, en una tercera fase, se va apropiando también de la motivación. El avance de la lengua invasora es correlativo a la regresión de la lengua invadida en todos los elementos del aprendizaje (el uso, la percepción y la motivación). Es lo que el autor define como "el discurso de la desigualdad y la situación minoritaria".

¿Cómo se puede sacar al euskera de esta situación de minorización, deterioro y exterminación en que se encuentra? Mediante la tensión de ruptura. Esto es, invirtiendo la relación de dominio y regresión continua en su propio territorio para comenzar a recobrar su equilibrio con la recomposición de su comunidad de hablantes, siendo el núcleo central "el espacio simbólico". El paso de una situación minoritaria a una situación normalizada lleva consigo, en palabras del autor, "la instalación del unilingüismo territorial a través del cual el euskera pasa a ser la única lengua nacional de un territorio lingüístico homogéneo".

Après quelques lignes d'introduction sur la perspective adoptée dans son ouvrage, l'auteur explicite sa théorie des apprentissages. Il étudie le nombre et la nature des éléments qui interviennent dans la récupération de la langue —la motivation, la perception et l'usage— les ressemblances et les différences entre l'apprentissage primaire et l'apprentissage (le niveau de suffisance) et les interférences des apprentissages.

Les connexions offertes par la théorie des apprentissages entraînent des implications au niveau individuel, au niveau social, au niveau linguistique. Au niveau individuel elles permettent d'établir une typologie linguistique exacte. Au niveau social elles permettent de comprendre la nature, la structure et la fonction de la communauté linguistique. Au niveau linguistique elles permettent de comprendre les modèles fondamentaux de situations que connaissent les langues.

Du point de vue quantitatif les types linguistiques se subdivisent ainsi: prélingues, monolingues, semibilingues, bilingues et ambilingues. Du point de vue qualitatif: compensables, décompensés, compensés, doublés.

Du point de vue de l'apprentissage on distingue quatre groupes linguistiques: les natifs cultivés, les adultes assimilés aux natifs, les natifs primaires et les adultes secondaires. Ces divers groupes doivent croître à partir de ce que l'auteur appelle "l'espace symbolique" du centre vers la périphérie pour que la communauté linguistique soit bien articulée. L'articulation se produit selon un paradigme de normalisation. La désarticulation par contre se réalise selon un paradigme glotto-phagique ou d'expatriation promu par l'expansionnisme de l'état.

La théorie des apprentissages est une perspective d'intégration qui permet de connecter de manière cohérente les trois niveaux —individuel, social, linguistique— de ce tout que constitue une langue. En fait ces trois niveaux sont non seulement connectés mais aussi imbriqués. Pour expliquer ces connexions l'auteur se sert de trois outils conceptuels: la théorie des espaces linguistiques, les paradigmes et les axiomes.

Selon la théorie des espaces linguistiques on distingue sept fonctions de base ou fonctions matricielles: fonction d'identité, fonction familiale, fonction professionnelle, fonction locale, fonction nationale, fonction de civilisation, fonction internationale.

Les paradigmes de base sont au nombre de trois: le paradigme d'extorsion ou d'expatriation, le paradigme d'implantation et le paradigme de normalisation ou de rapatriation.

Il y a aussi trois axiomes: l'axiome de nécessité opposé au principe d'inégalité, l'axiome de responsabilité opposé au principe d'autorité et l'axiome de finalité opposé au principe de divergence.

Ces trois principes, opposés directement aux trois axiomes sont mis en avant par l'expansionnisme de l'état et leur mise en oeuvre se réalise selon le paradigme d'extorsion de la manière suivante: la langue dominante commence par envahir les habitudes du champ linguistique de la communauté linguistique dominée. Elle conquiert ensuite la perception linguistique des locuteurs de la langue minorisée. Dans une troisième phase elle s'empare du champ des motivations. L'avance de la langue d'invasion est corrélative du recul de la langue envahie dans tous les éléments de l'apprentissage —usage, perception, motivation— C'est ce que l'auteur appelle le discours inégalitaire et la situation de minorisation.

Comment faire sortir l'euskara de cette situation de minorisation, de détérioration et d'extermination? Grâce à un processus de rupture. En renversant la relation de domination et de régression de la langue sur son territoire propre afin de rétablir son équilibre en reconstituant la communauté de ses locuteurs autour d'un noyau central, "l'espace symbolique de la langue". Le passage d'une situation minoritaire à une situation normalisée implique d'après l'auteur, "l'implantation de l'unilinguisme territorial grâce auquel l'euskara devient l'unique langue nationale d'un territoire linguistique homogène".